

Sosiaalivakuutus

Kela|Fpa[®]

SIDOSRYHMÄLEHTI 1 | 2016

TEEMA

Mies, nainen ja
sosiaaliturva

Onko Pohjoismaa
naisen onnena?

Kolumnistina
Olli Kangas

Lastensa
omaishoitaja Jenni

”Minulla ei ole
mahdollisuutta
koulutukseen”

Eurokriisin
todelliset maksajat

Sote-mallit vertailussa

Annika Saarikko puolustaa
maakuntamallia

TEEMA

Mies, nainen ja sosiaaliturva

- 8 **Voiko tasa-arvo toteutua hoivatyössä?**
Väestön ikääntyminen pakottaa ratkaisemaan tasa-arvokysymykset.
- 15 **Kuka maksaa EU-kriisin hinnan?**
Eurokriisi kuritti enemmän miehiä, pitkäaikaiset vaikutukset kohdistuvat enemmän naisiin.
- 20 **Unohtuiko miesnäkökulma perhe-etuuksista?**
- 22 **Perheen tulonsiirrot lukuina**
- 24 **Lisääkö sote-ratkaisu tasa-arvoa?**
- 36 **Eriarvoisuus näkyy erityisesti terveydessä ja asumisessa**

SYVENTÄVÄT

- 30 **Korvamerkityt rahat kannustavat isiä**
- 32 **Hoitovapaa ei houkuta isiä**
- 33 **Pohjoismaat kulkevat omia reittejään**

”Teen kaikkeni, jotta sukupolveni tehtäväksi ei jää hyvinvointivaltion purkaminen vaan uudistaminen.”

Annika Saarikko s. 27

VAKIOT

- 3 **Pääkirjoitus**
Minna Latvala
- 4 **Elämäntarina**
Anneli Tirkkonen, 68, asuu yksin ensimmäistä kertaa elämässään.
- 6 **Kolumni**
Yhteiskuntasuhteiden johtaja Olli Kangas.
- 7 **Vastauksia**
Miten toimeentulotuen siirto Kelaan etenee?
- 41 **Väitös**
Tanja Kuronen
- 42 **Päätäjäkolumni**
Kansanedustaja ja Kelan valtuutettu Leena Meri
- 42 **Joskus ennen**
Lasse Laatonen

Lehdestä tukea päätöksentekoon
– verkossa ja printtinä.

Mistä teemoista haluaisit lukea seuraavissa numeroissa? Valitse sinulle tärkeimmät teemat ja osallistu samalla kilpailuun verkkolehdestä sosiaalivakuutus.fi.

Sosiaalipolitiikan supervuosi

Käsissäsi on uudistuneen Sosiaalivakuutus-lehden ensimmäinen numero.

Sosiaalivakuutus on Kelan sidosryhmäjulkaisu. Avainlukijoitamme ovat sosiaali- ja terveyspolitiikan päättäjät ja vaikuttajat valtakunnallisesti ja paikallisesti. Lehti on tarkoitettu kaikille niille, jotka haluavat vaikuttaa Suomen sosiaaliturvan suuntaan ja kehittämiseen.

Tiedolla on kysyntää, sillä tästä vuodesta on tulossa sosiaalipolitiikan supervuosi. Samaan aikaan on käynnissä isoja rakenteellisia uudistuksia, kuten sote-uudistus ja perustoimeentulotuen siirto Kelaan, ja valtava tarve arvioida uudelleen koko sosiaaliturvajärjestelmää säästöpainneiden takia. Viime vuoden lopussa käynnistynyt perustulokokeilun esiselvitys kiinnostaa myös kansainvälisesti.

Keräämme, jäsenämme ja tulkitsemme lehdessä tietoa sosiaaliturvasta nyt uudella tavalla.

Lehden uudistuksessa tavoitteenamme on ollut digitaalisen ajan lehtikonsepti, jossa verkko- ja printtilehdellä on erilaiset roolit.

Painetusta lehdestä on rakennettu julkaisu, jossa tekstit ovat pidempiä ja kurottavat kauemmas. Kelan rooli on niissä vahva, mutta tarjoamme aiheisiin myös muita näkökulmia. Neljästi vuodessa ilmestyvä painettu lehti tarjoaa aikaa kestävää sisältöä, joka taustoittaa ajankohtaisia aiheita ja johon voi palata yhä uudestaan.

Tutkimuksen ja tilastojen vankka asema lehden sisällössä säilyy. Tutkijat ja tilastotieteilijät kirjoittavat tai he ovat asiantuntijoina haastatteluissa. Keski-aukeaman info graafi on uusi vakiopalsta. Siinä avataan jokin tilastoaihe perin pohjin, numeroiden ja analyysin avulla. Totesimme, että tilastotiedosta saa myös visuaalisesti näyttävän ja kiinnostavan julisteen.

Vuosi sitten avattiin Sosiaalivakuutuksen verkkolehti www.sosiaalivakuutus.fi. Se on löytänyt lukijansa. Jatkossa verkkolehti tarjoaa printtiä uutismaisempaa aineistoa. Se myös päivittyy useammin ja antaa mahdollisuuden keskusteluun ja kommentointiin. Verkkolehdestä seuraamme aktiivisesti vuoden kuumia aiheita, kuten sote-keskustelua, perustulokokeilua ja digitalisaatiota. Kelan ajankohtais-uutiset luet yhä nopeimmin www.kela.fista.

Uudistuneen lehtikonseptimme lupaus lukijoille on: **Lue Sosiaalivakuutus – pysyt edellä aikaasi ja teet parempia päätöksiä.** Kerro meille, miten onnistumme ja missä pitää vielä parantaa.

Lähetä siitä sähköpostia osoitteella sosiaalivakuutus@kela.fi.

Minna Latvala
päätoimittaja

Ensimmäistä kertaa omillaan

Puolison kuolema oli Anneli Tirkkoselle, 68, elämän kovin koulu.

Teksti Hanna Moilanen Kuva Jone Matilainen

Olen aina asunut vähän sivussa Syrjästä, Polvijärven kylällä Heinävedellä. Tapa- sin mieheni Erkin jo nuorena keskikoulu- laisena. Olin pyrkinyt jatkamaan lukioon, emäntäkouluun ja käsityökouluun. Sulha- seni sanoi, että osaat tehdä hommia ilman kouluakin.

Muutin 18-vuotiaana mieheni kotipaikal- le eli olen asunut tässä pian 50 vuotta. Nai- misiin mentyämme saimme kaksi poikaa. Erkki työskenteli metsäkoneyrittäjänä. Minä pidin huolta huushollista, ruoasta, miehestä ja lapsista. Palkkatyössä en ole ollut päivää- kään, ja se näkyy nyt eläkkeessä. Saan nyt kansaneläkettä sekä leskeneläkettä.

Selkäni leikattiin vuonna 1997. Leikkauk- sesta jäi hermovaurio, joka vaivaa edelleen. Silloin huomasin myös, että olin väliinpu- toaja sosiaalietuuksissa, kun palkkatyöhis- toriaa ei ollut.

Olen uhrannut elämäni toisten passaa- miseen. Kun Erkki lähti töihin, minulla oli hänelle pulla odottamassa pöydän reunalla ja eväät valmiina. Tykkään höösätä ja laittaa. Ei kaikista siihenkään olisi.

Syöpä vei mieheni kaksi vuotta sitten. Se oli yksi elämäni kovimmista kouluista. Asun nyt ensimmäistä kertaa elämässäni yksin. Naapuritalot ovat jääneet tyhjilleen, ja var- sinkin talvella on välillä aika pimeää ja yksi- näistä. Onneksi minulla on ajokortti eli pää-

sen liikkumaan. Käyn harrastamassa pitsin- nypläystä Heinävedellä reilun 20 kilometrin päässä. Siellä ovat myös lähimmät kaupungit.

Yhteinen käyttötilimme oli aikanaan miehen nimissä. Kun Erkki kuoli, tili sul- jettiin. Yritin maksaa kaupassa pankkikor- tilla ruokaostoksia, mutta kone ei enää huo- linut korttia. Mies oli aina hoitanut raha- ja paperiasiat. Nyt olen joutunut opettelemaan niitä itsekin.

Minulla on asumisoikeus tässä talossa niin pitkään kuin pystyn täällä elämään. En halua muuttaa rivitaloon kirkonkylälle. Se olisi minulle kuolemanisku. Koko elämä- ni, kaikki muistot ja arkinen tekeminen on täällä kotona. En varmasti olisi näin hyvässä kunnossa, jos en tekisi kotona ja pihalla niin paljon.

Talvella minulla menee useampi tun- ti päivässä, kun lämmitän taloa ja ruokin lintuja. Niin kauan kuin jaksan kantaa pui- ta uuneihin, saan samalla liikuntaa ja voi- mistelua. Kesällä kuoputan pihalla iltamyö- hään.

Toinen pojistani on töissä Helsingissä, mutta toinen asuu onneksi samalla kylällä. Heillä on yhteensä kolme lasta, jotka ovat minun elämäni ylläpitäjät. Jos meinaan vai- pua murheellisiin ajatuksiin, nuorin heis- tää sanoo, että nyt mummo jutellaan muista asioista. [☺](#)

Anneli Tirkkonen tulee
toimeen kansaneläkkeellä
ja leskeneläkkeellä.

Onnelliset naiset hyvinvointivaltiossa

Yhteiskunnalliset instituutiot ovat Pohjolan onnensampo, joka on mahdollistanut tasa-arvoisen kehityksen.

Norjalainen tutkija **Helga Maria Hernes** lanseerasi vuonna 1987 julkaistussa kirjassaan *Welfare State and Woman Power* käsitteen naisystävällinen hyvinvointivaltio. Käsite viittasi Pohjoismaihin.

Erilaisten kansainvälisten mittareitten mukaan pohjoismainen yhteiskuntamalli näyttäisi todellakin olevan naisystävällinen. Maailman talousfoorumin kehittämän sukupuolten tasa-arvoa mittavan Global Gender Gap -indeksin 2014 tuloksissa viisi ensimmäistä sijaa jakaantuivat seuraavasti: Islanti, Suomi, Norja, Ruotsi ja Tanska.

Yhtä yksitoikkoinen on myös Pelastakaa Lapset -maailmanjärjestön laatumia äitien hyvinvointia mittaava indeksi. Vuonna 2015 viiden parhaan maan järjestys oli Norja, Suomi, Islanti, Tanska ja Ruotsi.

Kriitikoitten mukaan nämä tutkimukset mittaavat vain kylmiä institutio-naalisia rakenteita eivätkä tuo esille ihmisten subjektiivisia kokemuksia, tyytyväisyyttä elämäänsä ja onnellisuutta.

Eurooppalainen sosiaalitutkimus (European Social Survey, ESS) on laajin ja luotettavin yleiseurooppalainen kyselytutkimus ja antaa mahdollisuudet vertailla ihmisten onnellisuutta ja tyytyväisyyttä elämäänsä. Vuoden 2014 ESS-tietojen mukaan naispuolisten vastaajien onnellisuuden keskiarvot ovat Pohjoismaissa Euroopan korkeimpia. Tanska on eurooppalainen onnena. Hyvänä kakkosena tulee kuitenkin Suomi. Norja löytyy sijalta neljä ja Ruotsi täydentää viidennellä sijallaan.

Voidaan tietysti kysyä, vetävätkö pohjoismaalaiset niin sanotusti kotiin-päin näissä kyselyissä. Asiaa voidaan yrittää korjata katsomalla, miten eri maaryhmistä - hyvinvointijärjestelmistä, regiimeistä - joihinkin muihin maihin muuttaneet naiset elämänsä kokevat. Mukana tässä vertailussa ovat siis vain maahanmuuttajanaiset. Regiimit viittaavat Pohjoismaitten ohella Keski-Eurooppaan, Etelä-Eurooppaan (Välimeren maat), liberaaliryhmään (Englanti ja Irlanti) ja entisiin sosialistisiin maihin.

Mistä tahansa lähtömaaryhmästä on kyse, muuttajanaiset ovat onnellisimpia Pohjoismaissa. Euroopan ulkopuolelta Pohjoismaihin muuttaneet ovat erityisen tyytyväisiä elämäänsä verrattuna Euroopan ulkopuolelta muihin regiimeihin tullessiin maahanmuuttajanaisiin. Pohjoismailla on myös eräs muu ominaispiirre: ne pohjoismaalaiset naiset, jotka ovat muuttaneet johonkin toiseen Pohjoismaahan, ovat onnellisempia kuin ne Pohjolan naiset, jotka ovat päätyneet muihin regiimeihin.

Vertailu kuitenkin osoittaa vain sen, että muihin maaryhmiin verrattuna meillä asiat ovat suhteellisen hyvin. Tässä numerossa olevat erityisartikkelit osoittavat, että nais-, mies- tai ihmisystävällinen hyvinvointivaltio on ajassa muuttuva poliittinen luomus. Sitä täytyy koko ajan puolustaa, kehittää ja viedä eteenpäin.

Olli Kangas

Yhteiskuntasuhteiden johtaja, Kela

Läs på svenska:
sosiaalivakuutus.fi

Toimeentulotuen siirto etenee yhteistyössä

Toimeentulotuen perusosan siirto Kelaan vapauttaa kuntien sosiaalityöntekijöiden aikaa varsinaiseen sosiaalityöhön. Hankepäällikkö Heli Kauhanen kertoo, mitä muita etuja uudistuksesta on.

1 Toimeentulotuen perusosaa haetaan Kelasta 1.1.2017 alkaen. Mistä uudistuksessa on kysymys, Kelan hankepäällikkö Heli Kauhanen? Uudistuksen tavoitteena on asiakkaiden yhdenmukainen kohtelu riippumatta siitä, missä kunnassa he asuvat. Lisäksi tavoitellaan toimeentulotuen myöntämisen tehokkuutta yhtenäisen tietojärjestelmän ja sähköisen asioinnin avulla.

2 Miten toimeentulotukea haetaan vuoden 2017 alusta alkaen? Toimeentulotukea voi hakea Kelan kaikkien palvelukanavien kautta eli asioimalla toimistossa, yhteispuhelinpisteessä, verkossa tai puhelimitse. Meillä on yhteensä 385 palvelupistettä eri puolilla maata. Lisäksi puhelinpalvelu toimii klo 8–18. Hakemuslomakkeen täyttämisen sijasta asiakas voi jättää suullisen hakemuksen palvelupisteen tiskillä tai puhelimitse.

Asiakkaat on tarkoitettu ohjata asioimaan ensisijaisesti verkon kautta. Jo tällä hetkellä 70 % asumistuen ja työttömyysturvan hakemuksista tehdään verkossa.

3 Toimeentulotuen perusosa siirtyy Kelan maksettavaksi. Toisaalta ehkäisevä ja täydentävä toimeentulotuki jäävät edelleen kuntien vastuulle. Miten tästä selvittää? Tämä edellyttää tiivistä yhteistyötä kuntien sosiaalihuollon ja Kelan välillä. Käytännössä Kela siirtää täydentävän tai ehkäisevän toimeentulotuen hakemukset sähköisesti kuntiin jatkokäsittelyä varten. Asiakas saa tällöin kaksi erillistä päätöstä eli perustoimeentulotuen päätöksen Kelasta sekä ehkäisevän tai täydentävän toimeentulotuen päätöksen kunnasta. Toimeentulotuen myöntämisen perusteet eivät muutu.

4 Miten uudistus rahoitetaan? Toimeentulotuen rahoitus ei muutu. Myös jatkossa valtio maksaa siitä puolet ja kunnat maksavat toisen puolen.

Uudistuksen tavoitteena on, että toimeentulotuen käsittelykustannuksissa säästetään.

Kokonaan toinen asia on, miten paljon toimeentulotukea maksetaan jatkossa, jos nykyistä suurempi osa alkaa hakea sitä. Nykyisin lähellekään kaikki toimeentulotukeen oikeutetut eivät hae sitä.

5 Millaisia työllisyysvaikutuksia toimeentulotuen siirrolla on? Olemme arvioineet, että tarvitsemme Kelassa noin 650 henkilöä tekemään asiakaspalvelu- ja ratkaisutyötä. Osan rekrytoimme Kelan sisäisessä haussa.

Lisäksi avaamme huhtikuussa kuntien työntekijöille suunnatun haun, jossa toimeentulotukityötä tehneet voivat hakeutua Kelaan töihin. Kaikille avoin hakukierros käynnistyy ensi syksynä.

Uudistuksen tavoitteena on, että se vapauttaisi kuntien sosiaalityöntekijöiden aikaa varsinaiseen sosiaalityöhön.

6 Toimeentulotuen siirtoa Kelaan on arvosteltu kiireestä. Miten vastaat tähän kritiikkiin?

On totta, että lakimuutosta lähdettiin valmistelevaan kiireellä. Edellinen hallitus toi asian valmisteltavaksi syksyllä 2014. Lakimuutos haluttiin silloin saada eduskunnan käsittelyyn pikaisesti ennen hallituksen vaihtumista.

Siirron valmistelua joudutaan kokonaisuudessaan tekemään kiireessä. Olemme tehneet koko ajan tiivistä yhteistyötä Kuntaliiton kanssa ja jatkamme sitä edelleen.

7 Kuinka Kelan ja kuntien välisen yhteistyön sujuvuus varmistetaan?

Toivoisin kunnilta aktiivista yhteydenpitoa, niin että saamme tietoa jokaisen kunnan omista erityispiirteistä ja hyväksi koetuista käytännöistä. Kelan viisi vakuutuspiiriä ja kuusi asiakaspalveluyksikköä ovat jatkossa tiiviisti yhteydessä oman alueensa kuntiin.

Erytisen tärkeää yhteistyö on vuodenvaihteessa, kun vastuu siirtyy kunnista Kelaan. Laki mahdollistaa sen, että kunnat voivat tehdä siirtymävaiheessa vähän pidemmälle ulottuvia päätöksiä. Toivomme, että tätä mahdollisuutta käytettäisiin loppuvuodesta niissä tilanteissa, joissa se on mahdollista.

Hanna Moilanen

Lue lisää toimeentulotuen siirrosta. Läs på svenska: sosiaalivakuutus.fi

Tarvitsemme Kelassa noin 650 henkilöä tekemään toimeentulotuen asiakaspalvelu- ja ratkaisutyötä.

Heli Kauhanen
hankepäällikkö

Hoivan ja tasa-arvon vaikea yhtälö

Suomalainen kotihoidon tukijärjestelmä ohjaa väistämättä tasa-arvon toteutumista lapsiperheissä. Yksi tulevaisuuden isoista tasa-arvokysymyksistä on myös omaishoitajien asema, kun yhä useampi meistä elää yli 90-vuotiaaksi.

Teksti Johanna Hytönen Kuvat JOKA/Museovirasto

Jenni Arteli on 26-vuotias espoolainen äiti, joka on työkseen myös lapsensa omaishoitaja. Hänen kahdesta lapsestaan nuorempi tarvitsee tukea ympäri vuorokauden, sillä hän on sokea ja hänellä on kehitys- ja liikuntavamman sekä kaikkiaan 25 diagnoosia tai perussairautta, kuten astma, epilepsia ja vaikea alttius hypoglykemiaan.

”Jos en hoitaisi lapsiani kotona, kuopuksellani ei olisi mitään mahdollisuutta sellaiseen turvaan kuin hänellä on nyt. Kukaan ei hoida lastani niin kuin minä, sillä tunnen hänet niin hyvin ja pystyn pienistä merkeistä tulkitsemaan hänen tarpeensa”, Arteli kertoo.

Paitsi omaishoitaja ja äiti, Arteli on myös yksinhuoltaja, jolle omaishoitajuus on lapsen edun nimissä ainoa vaihtoehto.

”Minulla ei toistaiseksi ole mitään mahdollisuutta kouluttautua tai mennä töihin”, Arteli kertoo.

Arteli saa korotettua omaishoidon tukea 774,93 euroa kuukaudessa, ja siitä karttuu työeläkettä 5,7 %. Omaishoidon minimituki on 384,67 euroa kuukaudessa.

Olisiko Artelin tilanne toisenlainen, jos useampi omaishoitaja tai lastaan kotihoidon tuella hoitava olisi mies? Toteutuuko sukupuolten tasa-arvo kotona tehdyssä työssä ylipäätään,

kun yli 93 % kotihoidon tukea saavista ja 70 % omaishoitajista on naisia?

Rakenteellista epätasa-arvoa

Omaishoidon tuki on yksi perheille myönnettävistä tulonsiirroista. Omaishoidon järjestämisestä vastaa kunta. Kelan maksamia ja myöntämiä lapsiperheiden etuuksia ovat kotihoidon tuki, lapsilisä sekä vanhempainpäiväraha.

Koti- ja omaishoidon tuen pitkäaikaisin taloudellinen seuraus verrattuna palkkatyöhön on eläkekarttuman pieneminen. Kotihoidon tuen aikainen eläkkeen karttumisen peruste Suomessa on reilut 700 euroa kuukaudessa. Siitä kertyy eläkettä 1,5 % vuodessa.

Eläkelainsäädäntö on sukupuolineutraalia, mutta eläkkeiden tasoon vaikuttavat työuran pituus, työansiot ja eläkkeiden karttumisprosentit.

”Vanhemmat ovat periaatteessa tasavertaisessa asemassa perhettä koskevissa valinnoissa, kuten kotihoidon tuen hyödyntämisessä. Käytännössä naiset käyttävät edelleen valtaosan perhevapaista, mikä vaikuttaa naisten työhön, palkkoihin ja lopulta myös eläkkeisiin”, toteaa tutkimustiimin päällikkö **Karoliina Koskenvuo** Kelasta.

Naisten työeläke jääkin keskimäärin 66 %:iin miesten eläkkeestä. Kotona tehty hoivatyö on eläke-erojen merkittävimpiä syitä.

”Vanhempainpäiväraha ja kotihoidon tuki vaikuttavat rakenteellisesti naisten tasa-arvoon niin kotona kuin työelämässä. Nainen voi tulla riippuvaiseksi puolisonsa tuloista, jää helposti jälkeen urakehityksessä ja saa sitten eläkkeelle jäätyään satoja euroja pienempää työeläkettä”, toteaa Helsingin sosiaali- ja terveysasioista vastaava apulaiskaupunginjohtaja **Laura Rätty**.

Rättyn mukaan vanhempainpäiväraha-kausi on Suomessa niin lyhyt, että se ohjaa käyttämään kotihoidon tukea

lapsen hoidossa. Helsingissä lapset tulevat kunnalliseen päivähoittoon keskimäärin lähes 3-vuotiaina.

”Kun vanhemmat tekevät järjestelyjä lapsen hoitamiseksi kotona, niitä ei kovin nopeasti muuteta. Samalla perinteinen perhemalli periytyy usein myös seuraavalle sukupolvelle”, Rätty kuvailee.

Perhevapaiden tasaisempi jako vaikuttaisi työmarkkinoihin

Laura Rätty kaipaasi Suomeen 6+6+6-mallia, joka on saanut innoituksensa Islannista. Islannin mallissa kummallekin vanhemmalle on kiintiöity 3 kuukauden vanhempainvapaa. Lisäksi on 3 kuukauden jakso, jonka voi käyttää jompikumpi vanhemmista. Rätty ehdottamassa mallissa ajankasojen pituus olisi kaksinkertainen.

Myös Ruotsissa on kiintiöity 3 kuukauden jakso, jota ei voi siirtää toiselle vanhemmalle. Vapaasti käytettävää vanhempainvapaata Ruotsissa on 13 kuukautta, ja siitä 3 kuukautta maksetaan tasaetuuksena. Muutoin vanhempainpäiväraha on ansiosidonnainen.

”Jos haluttaisiin parantaa naisten asemaa ja ohjata miehiä hoitamaan lapsia kotona, siihen olisi kyllä mahdollisuuksia”, lisää Karoliina Koskenvuo Kelasta.

Yhtenä ratkaisuna voisi olla ansiosidonnaisen vanhempainrahakauden pidentäminen tai korvamerkittyjen vapaiden lisääminen isille. Kotihoidon tuen aikaisen eläkkeen karttumispe- rusteen korottaminen tasaisi osaltaan sukupuolten välisiä eläke-eroja.

Ruotsissa eläkettä kertyy 48 kuukauden ajalta lapsen syntymän jälkeen ja karttumisen peruste on vähintään 75 % maan keskipalkasta. Norjassa alle 6-vuotiaan lapsen hoidon aikainen eläkkeen karttumisen peruste vastaa noin 4 000 euron kuukausipalkkaa. Suomessa vastaava summa on reilut 700 euroa.

Perhevapaiden tasaisempi jakautuminen naisten ja miesten kesken

Naisen työura jää keskimäärin kaksi vuotta lyhyemmäksi kuin miehen työura.

KUVA: KARI RAINER-PULKKINEN

KUVA: ERKKI VOUTILAINEN

parantaisi naisten asemaa työmarkkinoilla. Nainen voisi pitää ammattitaitoaan yllä myös lasten ollessa pieniä. Työnantajatkaan eivät välttämättä rekrytointitilanteessa ajattelisi, että äiti tai nuori nainen jää helpommin hoitamaan lapsia kotiin.

Eläkeuudistus ei poista yksin asuvien naisten köyhyysriskiä

Vuonna 2017 voimaan tulevassa eläkeuudistuksessa olisi jo voitu puuttua kotona tehdystä työstä johtuvaan epätasa-arvoiseen eläkekarttumaan. Näin ei kuitenkaan ole tehty.

Sen sijaan eläkejärjestelmästä on poistettu niin sanottu superkarttuma. Se on monelle naiselle heikennys aiempaan verrattuna. Superkarttuma on ollut arvokas mahdollisuus kotona vietettyjen vuosien korvaamiseen ja eläkekarttuman parantamiseen uran loppuvaiheessa.

Kelan yhteiskuntasuhteiden johtaja **Olli Kangas** kertoo, että EU-tasolla puhutaankin pohjoismaisesta eläkeläisköyhyydestä. EU-tilastojen mukaan köyhiksi määritellään kaikki ne henkilöt, joiden kotitalouden tulot jäävät kulutusyksikköluvulla painotettuna alle 60 %:iin väestön keskitulosta. Tuota mittaria käytetään, kun arvioidaan eläketurvan riittävyttä eri maissa. Suomessa ja Ruotsissa yksin asuvien ikääntyneitten naiseläkeläisten köyhyysriski on kyseisellä mittarilla arvioituna huomattava.

”Suomi ja muut Pohjoismaat pärjäävät paremmin, jos mitataan materiaalista puutetta ja koettuja toimeentulovaikeuksia”, Kangas lisää.

Suomalaisten miesten ja naisten

kotitalouksien keskinäinen ero eläkevertailussa ei ole kovin suuri, jos otetaan huomioon vain parisuhteessa elävät. Sen sijaan yksinasuvien yli 75-vuotiaiden naisten köyhyysriski on nelinkertainen ja yksinasuvien miesten riski on kolminkertainen parisuhteessa oleviin verrattuna. Parisuhde on siis hyvä suoja köyhyyttä vastaan. Suomen työeläkejärjestelmää Eläketurvakeskuksen pyynnöstä kartoittanut ekonomisti **Nicholas Barr** suosittelee jo muutama vuosi sitten, että yksin asuville maksettaisiin korkeampaa takuueläkettä kuin parisuhteessa oleville.

Eläkeuudistukseen sisältyy myös uusi työuraeläke, jota on mahdollista hakea jo 63-vuotiaana, jos työuraa on takana vähintään 38 vuotta ja työ on ollut raskasta ja työkyky on heikentynyt. Työuraan ei kuitenkaan lasketa lainkaan lasten hoitamista kotona kotihoitoon tuella, ja tämä asettaa miehet ja naiset eriarvoiseen asemaan. Valtaosa kotihoitoon tukea käyttävistä kun on naisia.

Omaishoidon tuki vaihtelee kunnissa

Kotona tehtävän työn tukemiseen, palkkaukseen ja eläketurvaan olisi kiinnitettävä huomiota nopeasti, sillä väestön ikääntyminen lisää omaishoitajien tarvetta. THL:n tutkimuksen mukaan vajaa kolmannes suomalaisista hoitaa omaistaan joko omaishoidon tuella tai ilman sitä.

Omaishoito on mielletty pitkälti naisten työksi. Tällä hetkellä tukea saavista hoitajista 70 % on naisia. Vanhenevat suuret ikäluokat ovat elämänsä aikana muuttaneet yhteiskuntaa monella tavoin. Nyt heidän toivotaan murtavan ikääntyessään myös omaishoidon rajoja.

Omaishoidon tarve kasvaa vauhdilla, sillä yli 90-vuotiaiden miesten määrän ennustetaan kuusinkertaisuuden ja naisten määrän nelinkertaisuuden 2040-luvun alkuun mennessä.

”Muun muassa dementiasairaudet yleistyvät, kun elämme yhä vanhemmiksi. Omaishoidon rakenteelliset ongelmat olisi syytä ratkaista mahdolli-

Naiset selviävät paremmin rakennemuutoksista

Sari Kehusmaa on tutkinut omaishoidon lisäksi myös naisten asemaa rakennemuutoksessa. Hänen näkemyksensä perustuvat muun muassa Kelan ja Turun yliopiston yhteiseen tutkimushankkeeseen, jossa selvitetään Salon talusalueen toipumista Nokian irtisanomisten aiheuttamasta kriisistä.

Tutkimuksen mukaan naiset näyttävät suhtautuvan uuteen tilanteeseen miehiä joustavammin ja tarttuvat hanakammin uusiin mahdollisuuksiin. Kehusmaa arvelee, että erityisesti naisille yksi mahdollisuus voi olla tuettu hoivatyö.

Hoivatyön ja ansiotyön nykyistä parempi yhdistäminen voisi parantaa naisten asemaa rakennemuutoksissa.

”Se voisi mahdollistaa työelämässä pysymisen esimerkiksi osapäivätyössä”, hän toteaa.

Nainen näyttää tutkimuksen mukaan olevan miestä tyytyväisempi vallitsevaan tilanteeseen, saa hän uutta työtä tai ei.

”Kaikkein tyytyväisimpiä elämäänsä olivat työssä käyvät naiset. Miehillä työttömyys heikentää tyytyväisyyttä elämään erittäin paljon. Naiset sen sijaan selviävät työttömyydestä paljon pienemmällä muutoksella. Voi olla, että naisten hoivavastuut lieventävät työttömyyden kielteisiä vaikutuksia”, Kehusmaa muistuttaa.

[Yksilöllinen työura-eläke voisi torjua naisten eläkeläisköyhyyttä.](#)

simman pian”, muistuttaa Kelan tutkija **Sari Kehusmaa**.

Omaa lastaan hoitavista työkäisistä omaishoitajista on naisia yli 90 %. Heistä osa voi jäädä kokonaan vaille eläkekarttumaa.

Hallitusohjelman mukaan omaishoitajien asemaa aiotaan parantaa lähinnä tuottamalla omaishoitajille suunnattuja sekä omaishoitoa tukevia palveluja.

”Ongelmana on, että kunnat voivat panostaa omaishoitoon mielenissä mukaan. Toiset kunnat kehittävät omaishoitoa paljonkin, mutta toiset eivät ole lähteneet panostamaan omaishoitoon. Lisäksi omaishoitoa tehdään paljon myös tukien ulkopuolella, jolloin se on usein naisten tehtävänä. Olisiko omaishoitajien asema tasa-arvoisempi, jos omaishoidon tuki olisi Kela-etuus?” Kehusmaa kysyy.

Omaishoitaja katoaa viidakkoon

Espoolainen Jenni Arteli on nyt hake-
massa omaishoidon tukea myös van-

hemmalle lapselleen. Tämän käsi halvaantui synnytyksessä, ja hänellä on myös muita vammoja ja perussairauksia.

”Hakuprosessi on vaativa, sillä yhtenäisiä kriteerejä tukien myöntämiselle ei kunnissa ole”, Arteli kuvailee.

”Teen omaishoitajan työni ohella myös vapaaehtoistyötä järjestöissä muun muassa vammaisyhdistyksen puheenjohtajana. Joskus vertaisten neuvominen on vaikeaa, kun omaishoidon tuen myöntämisperusteet vaihtelevat kunnasta toiseen”, hän jatkaa.

Arteli kuvailee omaishoidon tukea melkoiseksi viidakkoksi. Tuki muodostuu hoitopalkkiosta, hoidettavan tarvitsemista palveluista sekä omaishoitajan tukemisesta.

”Tuen määrään vaikuttavat kaikki muut tuet. Minusta olisi tärkeää, että perheen tilanne katsottaisiin kokonaisuutena ja arvioitaisiin, mikä on tuen oikea taso ja merkitys koko perheelle”. Arteli toivoo.

Osa tuesta voidaan antaa palvelu-

Toiset kunnat
kehittävät omaishoitoa paljonkin,
mutta toiset eivät satsaa siihen juuri lainkaan.

na, mutta sekään ei ole yksinkertaista. Palvelusetelin saaminen ei välttämättä takaa, että palveluntarjoaja löytyisi. Esimerkiksi omaishoitajan vapaapäiviä ei pystytä järjestämään, jos korvaavaa hoitoa ei ole.

”Hakeminen on lisäksi kovin raskasta, sillä tuen tarpeen joutuu itse perustelevaan. Mitä positiivisemmin itse ajattelee ja suhtautuu asioihin, sitä vaikeampaa on saada tukea, kun ei vai-
kuta olevan tuen tarpeessa. Minusta se on väärin”, Arteli hymähtää. ¶

Yksilöllinen verotus on yhä tasa-arvon edellytys

Johtava tutkija Anita Haataja Kelasta on selvittänyt, miten verotus on pitkällä aikavälillä kohdellut eri sukupuolia. Verotuksella on tasattu perhekustannuksia ja pyritty ohjailemaan naisten työssäkäyntiä. Puolisoiden yhteisverotus tuki kotiäitimallia, kun taas erillisverotus vuonna 1976 käynnisti naisten ja miesten yhtäläisen vero kohtelun. Sitten perinteistä työnjakoa on vahvistanut kotihoidon tuki.

Perhepoliittiset reformit 1990-luvun lamavuosina vaikuttivat kahtaalle. Ensiksikin lapsiperheiden verotuet karsittiin, mutta lapsilisiä korotettiin. Muutos viimeisteli yksilöllisen verotuksen, koska vähennyksistä hyötyi suurituloisempi puoliso. Toiseksi ansiosidonnaisia etuuksia leikattiin, mutta työssäkäynnistä riippumattomia hoivaetuksia, kuten kotihoidon tukea ja minimivanhempainpäivärahaa, korotettiin.

”On mahdollista, että tämä vähensi äitien kiinnostusta ansiotulojen hankkimiseen ennen lapsen syntymää tai lasten syntymien välillä. Mutta eipä silloin ollut töitäkään tarjolla”, Haataja päättelee.

Saman vuosikymmenen lopulla otettiin käyttöön ansiotulo-
vähennys. Tulonsiirtoja alettiin verottaa ankarammin kuin ansiotuloja.

”Tällä pyrittiin tekemään pienipalkkaisen työn vastaanottaminen kannattavaksi”, Haataja kuvailee.

Kotihoidon tuki on vaihtoehto työssäkäynnille, joten ankara vero kohtelu tuntuu johdonmukaiselta. Sen sijaan äitiys-, isyys- ja vanhempainrahojen vero kohteluun perustelu ontuu, koska päivärahat on yksiselitteisesti tarkoitettu vastasyntyneen kotihoitoon.

Kotihoidon tuki vahvistaa perinteistä työnjakoa ja lisää puolisoiden välisiä tuloeroja. Vielä 2000-luvulla on ajoittain väläytely siirtymistä takaisin puolisoiden yhteisverotukseen. Se suosii pariskuntia, joiden tuloerot ovat suuria.

Haataja näkee yhteisverotuksen haitallisena tasa-arvon ja äitien työssäkäynnin kannalta. Sen sijaan perhekustannusten tasaus suorina tulonsiirtoina ja vanhempainvapaiden kehittäminen voivat edistää sukupuolten tasa-arvoa.

Taluskriisin hiljaiset maksajat

EU:n taluskriisin vaikutukset näyttävät kohdistuvan erityisesti naisiin. Suomikin on leikkauksissaan Kreikan tiellä. Seuraukset voivat olla arvaamattomat.

Teksti Hanna Moilanen Kuvitus Kati Närhi

Manner-Euroopassa matkustaessaan voi törmätä iäkkäisiin naisiin, jotka istuvat vessavahtina ja perivät wc-käynnistä pientä maksua. He myyvät sukkia siltojen kupeilla tai istuvat torilla myymässä viljelemäänsä vihannuksia. Suomessa voi tulla vastaan kanssasisar, yksin asuva nainen, joka on jättänyt lääkkeet ottamatta, koska eläke ei riitä niiden maksamiseen.

Europarlamentaarikko **Sirpa Pietikäisen** mukaan nämä naiset ovat EU:n taluskriisin hiljaisia maksajia. He kärsivät eläkkeiden leikkauksista sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen supistamisesta. Sama ilmiö kulkee läpi Euroopan, vaikka eri maissa vaikutukset ovat eritasoisia.

”Sanotaan, että kaikki osallistuvat leikkauksiin. Todellisuudessa säästöt kohdentuvat tiettyihin ryhmiin ja jopa hyvin epäoikeudenmukaisesti”, Pietikäinen muistuttaa.

Naiset työskentelevät miehiä useammin pienipalkkaisilla palvelu-aloilla. Naisten osaksi jää myös useam-

min omaisten hoivaaminen, olipa kyse lapsista tai ikääntyneistä vanhemmista. Sen vuoksi naisten työurat yhä jäävät lyhyemmiksi ja eläkkeet pienemmiksi. Naiset ovat myös palkkansa tai eläkkeensä pienuuden vuoksi miehiä riippuvaisempia julkisista palveluista.

Naisten eläke on EU-maissa keskimäärin selvästi pienempi kuin miesten. Erot vaihtelevat parista prosentista lähes 50 %:iin. Näitä eroja ei kuitenkaan seurata johdonmukaisesti tilastoina.

”Jos jotain asiaa ei tilastoida, se tarkoittaa, että määriä ei nähdä ja asia ei nouse keskusteluun. Meidän pitäisi jatkuvasti miettiä, miten naisten paheneva köyhyys ratkaistaan”, Pietikäinen linjaa.

”EU laiminlyö tasa-arvovelvoitteita”

Virallisten sopimusten perusteella tasa-arvoasiat näyttävät olevan kunnossa. EU:n perussopimuksissa linja-

taan, että unioni pyrkii kaikissa toimissaan poistamaan eriarvoisuutta miesten ja naisten väliltä. Periaatteet eivät kuitenkaan itsestään muutu arjen käytännöiksi.

”Taluskriisin seurauksena EU ei ole pelkästään laiminlyönyt tasa-arvovelvoitteitaan vaan räikeästi rikkonut niitä”, suomen professori **Niklas Bruun**.

Troikka eli Kansainvälinen valuuttarahasto, Euroopan keskuspankki ja Euroopan komissio ovat johtaneet taluskriisin hoitoa. Kriisimaiden lainoituksen ehtona ovat yleensä olleet troikan sanelemat leikkaukset ja kriisimaan julkisen sektorin supistaminen.

Niklas Bruun on ollut YK:n CEDAW-komitean jäsenenä arvioimassa taluskriisin seurauksia ihmisoikeuksien näkökulmasta muun muassa Portuga-

lissa, Espanjassa, Kreikassa ja Kyprok-sella. CEDAW-komitea valvoo naisten syrjinnän poistamista koskevan yleis-sopimuksen noudattamista.

”Kriisimaissa on purettu palveluja ja keskitetty niitä isompiin yksiköihin. Kreikassa on leikattu eläkkeitä useamman kerran. Leskeneläkkeet olivat jo valmiiksi toimeentuloturvan alarajalla, mutta troikka ja EU määräisivät silti leikkaamaan kaikista eläkkeistä”, Bruun havainnollistaa.

”Espanjaa, Portugalia ja Kreikkaa on veloitettu purkamaan työmarkkinoiden ja sosiaaliturvajärjestelmien sääntelyä laajasti ja äkillisesti.

Se on lisännyt työsuhteiden epävarmuutta, työttömyyttä ja köyhyyttä”, Bruun arvioi.

Samat trendit näkyvät Bruunin mukaan myös Suomessa, vaikka vaikutukset eivät ole yhtä dramaattiset kuin Etelä-Euroopassa. Esimerkiksi keskustelu pitkien lomien leikkaamisesta kohdistuu suurelta osin naisiin.

”Julkisen sektorin pitkät lomat ovat seurausta siitä, että palkkoja ei ole ollut varaa korottaa. Siksi on tarjottu paremmat lomaedut. Jos esitys toteutuu, se kasvattaa palkkaeroja entisestään”, Bruun muistuttaa.

Työttömyys on koetellut pahemmin miehiä

Palkansaajien tutkimuslaitoksen johtaja **Seija Ilmakunnas** haluaa tehdä eron taluskriisin ensivaikutusten ja kriisiä seuranneiden poliittisten päätösten välille. Taluskriisin alkuvaiheissa työttömyys kasvoi erityisesti suhdanneherkillä miesvaltaisilla aloilla teollisuudessa sekä kuljetus- ja rakennusalalla.

Ilmakunnaksen mukaan itse kriisi on työllisyyden heikkenemisen vuoksi

koetellut enemmän miehiä kuin naisia. Toisaalta pitkän aikavälin seuraukset kohdistuvat vahvemmin naisiin.

”Kriisin aikana kasvanut julkinen velka sanelee nyt talouspolitiikkaa ja ylläpitää tiukkaa menokuria. Julkinen sektori on kuitenkin enemmän sijaiskärsijä kuin eurokriisin ongelmien lähde”, Ilmakunnas muistuttaa.

Vaikutukset julkiseen talouteen tulevat viiveellä. Suomessakin on tehty leikkauksia kuntien valtionosuuksiin.

Se heijastuu kuntien työllisyyteen ja naisvaltaisten alojen työllisyyskehitykseen.

”Rahaliitolla ei ole keinoja hillitä talouden ylikuumentumista ja yksityisen sektorin ylivelkaantumista. Ei myöskään ollut mietitty tarpeeksi, miten toimittaisiin pankkikriisin tullessa”, Ilmakunnas arvioi.

Taluskriisin seurauksena on alettu puhua työmarkkinoiden sääntelyn purkamisesta ja työehtojen heikentämisestä joustavuuden nimissä. Ilmakunnas pelkää tämän kehityksen kohdistuvan naisiin vahvemmin kuin miehiin.

”Työn ja perheen yhteensovittaminen voi jatkossa olla vaikeampaa. Epävarmuuden kasvu voi jopa vaikuttaa syntyvyyteen, mikä ei ole hyvä asia ikääntyvän väestön Euroopassa”, Ilmakunnas pohtii.

Asenteet kiristyvät

Pietikäinen, Bruun ja Ilmakunnas eivät tarjoa selkeitä toimintaohjeita eurokriisin sosiaalisten vaikutusten vähentämiseen ja naisiin kohdistuvien seurausten tasaamiseen. Tasa-arvönäkökulmaa ja näkyvissä olevia riskejä pitäisi pitää esillä ja nostaa keskusteluun.

Erilaisia suosituksia on olemassa, ja monissa EU-maissa on tasa-arvolainsäädäntöä. Pelkät lait eivät takaa suotuisaa lopputulosta, jos niitä ei oteta riittävän vakavasti.

”Kova talouspolitiikka on lähtenyt vain luvuista, ja julkista sektoria on käsitelty hyvin sukupuolisokeasti”, Bruun tiivistää.

Eurokriisi koetteli miehiä, mutta pitkän aikavälin vaikutus kohdistuu paljolti naisiin.

EU-jäsenyys ja erilaiset EU-projektit ovat vuosien saatossa edistäneet tasa-arvoa Etelä-Euroopan maissa. Talouskriisin myötä kehitys on kuitenkin kääntynyt vastakkaiseen suuntaan. Esimerkiksi Kreikassa paikalliset asiantuntijat ovat arvioineet, että tasa-arvopolitiikassa on nyt siirrytty jopa 30 vuotta taaksepäin.

Konkreettisten leikkausten lisäksi Niklas Bruun on huolissaan asenteiden kiristymisestä suhteessa naisten oikeuksiin. Esimerkiksi Portugalissa on kiristetty abortin saamisen edellytyksiä. Perhearvojen korostaminen johtaa siihen, että naiset jäävät aiempaa useammin kotiin.

”Prostituutio on lisääntynyt kriisin aikana. Siitä syyllistetään eri tavoin naisia, jotka harjoittavat kyseistä toimintaa”, Bruun sanoo.

”En tiedä, voiko arvokonservatismia ja perhearvojen suosion nousua johtaa suoraan kriisistä. Ajallisesti ne asettuvat samaan aikaan, joten jokin yhteys niillä on. Erityisesti vähemmistöryhmiin kuuluvien naisten asema kriisimaissa on vaikea”, hän arvioi.

Toteutuuko tasa-arvo suomalaisessa lainsäädännössä?

Suomalaiseen lainsäädäntöön kuuluu sukupuolivaikutusten arviointi. Lainvalmistelun aluksi on selvitettävä, onko säädösehdotuksella vaikutusta ihmisten elämään ja onko naisten ja miesten välillä merkittäviä eroja. Jos vaikutuksia on, tehdään laajempi selvitys ja kuullaan asiantuntijoita.

Miten tämä toteutuu käytännössä, tasa-arvovaltuutettu Pirkko Mäkinen?

Hyvin vaihtelevasti. Olen itsekin ollut kuuluttavana eduskunnassa ja todennut sen. Usein vedotaan kiireeseen ja asiat valmistellaan huonosti. Ja vaikka sukupuolivaikutuksia löydetäänkin, niille ei yritetä tehdä mitään.

Apua sukupuolitietoisesta budjetoinnista

Ruotsin nykyinen hallitus on aiempia hallituksia vahvemmin ottanut budjetin valmistelussa huomioon sukupuolen.

Yksi väline EU:n talouskriisin seurauksien tietoisempaan puntarointiin voisi olla sukupuolen huomioiminen valtioiden toiminnan suunnittelussa ja sitä tukevien budjettien valmistelussa. Sukupuolitietoista budjetointia on tehty osana YK:n tavoiteohjelmaa 1990-luvulta alkaen erityisesti Suomessa, Ruotsissa ja Islannissa. YK:n päämääränä on ollut saada tasa-arvotavoitteet osaksi valtioiden päätöksentekoa.

Syksyllä 2014 valittu Ruotsin hallitus julistautui ohjelmassaan feministiseksi. Sukupuolen huomioimiseen panostetaan nyt Ruotsissa aiempaa enemmän.

”Sukupuolinäkökulma näkyy budjetin sisällä eri ministeriöiden alalla ja budjettikirjan liitteessä. Meillä oli viime vuonna myös projekti, jossa koulutimme kollegoita sukupuolinäkökulman parempaan huomioimiseen”, kertoo **Elisabeth White** Ruotsin sosiaaliministeriöstä.

Ruotsin eri ministeriöissä on kirjattu vuoden 2016 budjettiin tavoitteeksi esimerkiksi naisten ja miesten välisten palkkaerojen vähentäminen, tasa-arvoisen terveydenhuollon ja vanhemmuuden turvaaminen sekä naisten määrän lisääminen yritysten hallituksissa.

Tavoitteiden onnistumista mitataan valituilla indikaattoreilla. Lisäksi on nimetty toimenpiteitä, joilla tavoitteen toteutumista tuetaan. Esimerkiksi budjettikirjan mukaan naisten hallussa pitäisi olla ainakin 40 % yritysten hallituspaikoista kuluvan vuoden aikana. Jos tämä ei toteudu vapaaehtoisesti, siihen veloitetaan myöhemmin lainsäädännöllä.

Kymmenien vuosien odotus

Unohtuiko miesnäkökulma perhe-etuuksista, Miessakit ry:n hallintopäällikkö Antti Alén?

Teksti Laura Kosonen Kuva Minna Kurjenluoma

Perhevapaisiin viime vuosina tehtyjen uudistusten tavoitteena on ollut kannustaa isiä kotiin. Nykyisin isä voi saada vain hänelle tarkoitettua ansiosidonnaista isyyssrahaa enimmillään 54 arkipäivää. Isyyssrahopäiviä voi pitää siihen saakka kunnes lapsi täyttää kaksi vuotta. Vanhempainrahakauden jälkeen pidettävän isyysvapaan voi jakaa enintään kahteen jaksoon.

Antti Alén: ”Isille korvamerkittyjä ansiosidonnaisia perhevapaita pitäisi lisätä. Tämä täytyy tehdä niin, ettei se ole pois äitien tai vanhempien kesken jaettavista vapaista. Joustoa vapaiden käytössä pitäisi vielä lisätä. Olisi hyvä, jos vapaita voisi pitää useammassa erässä ja pidemmän ajan kuluessa. Esimerkiksi Ruotsissa perhevapaita voi pitää lapsen syntymävuodesta riippuen jopa siihen asti, kun lapsi täyttää 8 tai 12 vuotta.”

Kotihoidon tukea saavista vajaat 7 % on isiä

Ruotsi on yleinen esimerkki, kun puhutaan perhevapaiden jakamisesta mahdollisimman tasaisesti vanhempien kesken. Suomalaisisät pitävät vapaita saman verran kuin ruotsalaismiehet pitivät 20 vuotta sitten. Perhevapaita pitävät eniten korkeasti koulutetut kaupunkilaismiehet.

Suurin osa isistä käyttää osan isyyssrahapäivistä, mutta enimmäkseen silloin kun myös äiti on kotona. Isyysvapaan pitäminen vanhempainrahakauden jälkeen on harvinaisempaa. Vain 6,9 % kotihoidontuella lasta hoitavista on isiä.

Antti Alén: ”Korvaus hoitovapaas-

ta on mitättömän pieni, nimimerkillä kokemusta on. Täytyy kuitenkin muistaa, että Suomessa suurin osa hoitovapaista on lyhyitä, alle vuoden mittaisia. Minusta on tärkeää, että yhteiskunta kannustaa tukijärjestelmillä isiä kotiin. Tosin siihen, kuka lasta hoitaa, vaikuttavat muutkin asiat kuin yhteiskunnan tuet.”

Neuvolaan isäryhmiä

Miessakit on nostanut esiin myös isien osallisuuden vanhemmuuteen jo raskausaikana.

Antti Alén: ”Isien pitäisi saada parempaa ja kohdennetumpaa tukea orastavaan isyyteen jo raskausaikana neuvolassa. Äidiksi ja isäksi tullaan eri tahtia. Perhevalmennusten yhteydessä pitäisi järjestää tapaamisia, jotka on tarkoitettu pelkästään isille. Varhaisella tuella on vaikutusta siihen, miten perheessä jaetaan vastuuta sen jälkeen, kun vauva on syntynyt.”

Perhe järjestäytyy uudelleen

Viime aikoina on keskustelu paljon perheen sisäisestä työn- ja vastuunjaosta.

Antti Alén: ”Roolitukset muuttuvat, ja se herättää tunteita suuntaan ja toiseen.

Ehkä keskustelukulttuuri pikkuhiljaa siirtyy myös perheen sisälle. Keskustelussa voi olla kyse siitä, että perhe yksikkönä järjestäytyy uudelleen, kun usko hyvinvointiyhteiskunnan turvaverkkoihin heikkenee.”

Erotilanteessa mies on yhä usein heikoilla.

Antti Alén: ”Isien suurimpia pelkoja on, että he menettävät erossa yhteyden lapsiinsa. Vuoroasumisen kummankin vanhemman luona pitäisi olla standardi, ja siitä poikkeaminen tulisi perustella erikseen esimerkiksi lastenvalvojan tapaamisessa.”

Lainsäädännön ja tietojärjestelmien pitäisi huomioida myös se, että lapset voivat asua kahdessa eri osoitteessa. Tällä hetkellä esimerkiksi lapsilisiä ei voi jakaa kahdelle eri tilille.

Antti Alén: ”Olen kuullut tapauksista, joissa lapselle ei ole myönnetty koulukyytiä toisen vanhemman kotoa, koska lähivanhemmaksi merkitty vanhempi asuu kävelyetäisyydellä koulusta.”

Isyys kymmenen vuoden kuluttua?

Antti Alén: ”Kun yhteiskunta tarjoaa mahdollisuuksia eli esimerkiksi perhevapaita, isät alkavat pikkuhiljaa käyttää niitä. Vapaiden pito yleistyy, ja vanhakantaisimmatkin työnantajat muuttavat asenteitaan.” [1](#)

Antti Alén

- Miessakit ry:n hallintopäällikkö. Vuonna 1995 perustettu Miessakit pyrkii edistämään miesten hyvinvointia vaikuttamis- ja kansalaistyöllä.
- Kahden alle kouluikäisen lapsen isä. Haastatteluhetkellä Alén hoiti kotona sairasta lasta.

Asia, jonka muuttaisin sosiaaliturvassa: Isille lisää korvamerkittyjä ansiosidonnaisia perhevapaita.

Antti Alén on itse pitänyt
kaikki mahdolliset ansio-
sidonnaiset perhevapaansa.

Mies, nainen ja sosiaaliturva

Miesten osuus kotona tehtävästä hoivatyöstä kasvaa hitaasti.

Toimitus Johanna Hytönen Tilastot KELA & THL
Grafiikka Antti Karvanen Kuvitus Kati Närhi

LAPSUUS

Joulukuussa 2015 maksettiin lapsilisää yhteensä
115 142 675 €

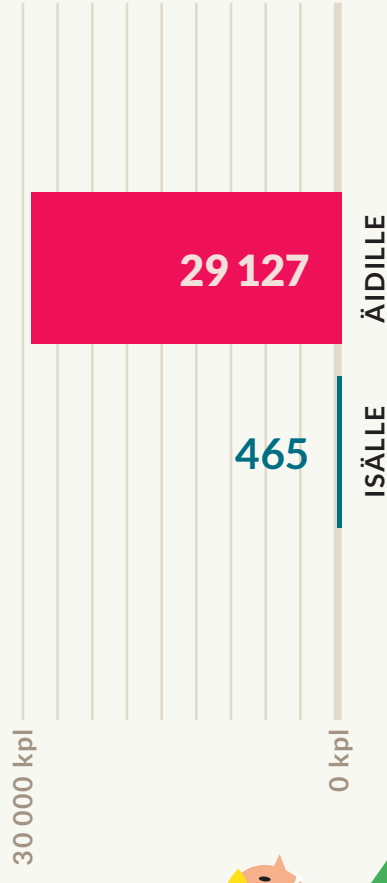

VANHEMMUUS

Kotihoidon tukea saavista

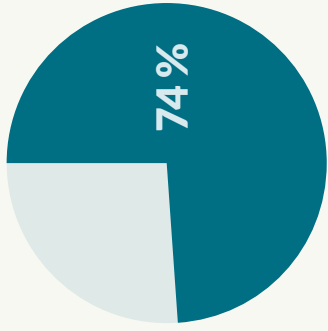
Vanhempainrahaa maksettiin

Vanhempainpäivärahat ovat äitiys-, isyys- ja vanhempainvapaan ajaksi myönnettäviä etuuksia. Niihin kuuluvat äitivsraha, isvsvraha ja isälle.

Joulukuu 2015

Isistä väh. päivän
isyysslomaa pitää

Äideistä äitiys-
lomaa pitää

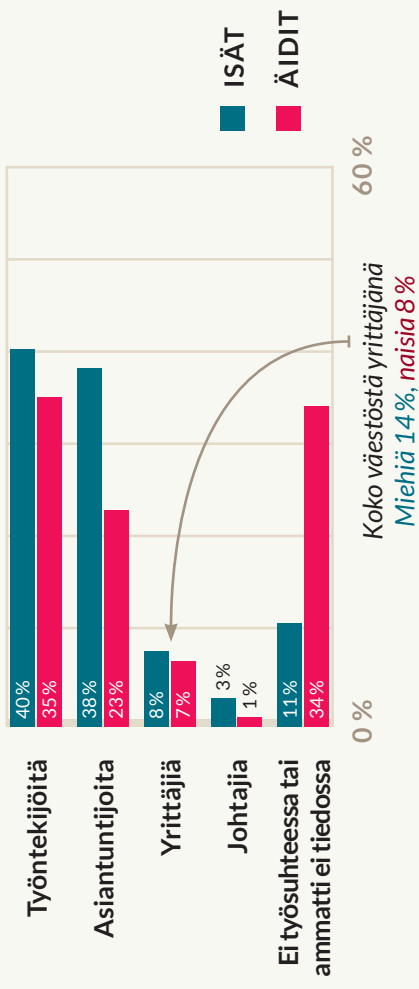

Isät käyttivät vuonna 2015 keskimäärin
22 isyyssrahapäivää 54 mahdollisesta

Äitiysvapaan kesto on enintään 105
arkipäivää. Siitä on pakollista kaksi
viikkoa ennen ja jälkeen lasketun ajan.

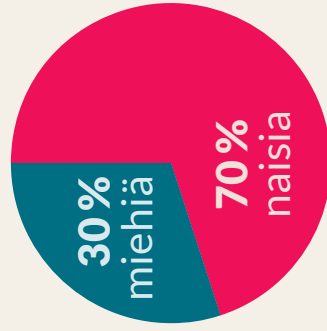
Tilanne vuonna 2015

Ammatissa toimivista
vanhempainpäivärahaa saaneista

VANHUUUS

Omaishoidon tukea
saavista

Omais-
hoidettavista

Tutkimusten mukaan
140000
vanhusta ei selviäisi
kotonaan ilman
omaisten apua.

Sosiaalivakuutus 1 | 2016

Tilanne vuonna 2015

Tavoitteena Suomen sote-malli

Annika Saarikko luottaisi sote-palvelujen järjestämisessä maakuntamalliin, mutta Tytti Tuppurainen haluaisi sosiaali- ja terveystalvet suurkuntien järjestettäväiksi. Miten kävi, kun kansanedustajien näkemykset laitettiin vastakkain?

Teksti Hanna Moilanen Kuvat Vesa Tyni

Kattava perusterveydenhuolto. Kokonaisvaltainen ote lähipalveluihin. Palvelujärjestelmän selkeys. Ikääntymisen haasteiden haltuunotto.

Näistä tavoitteista kansanedustajat **Annika Saarikko** (kesk.) ja **Tytti Tuppurainen** (sd.) ovat samaa mieltä. Eri mieltä he ovat siitä, millaiset rakenteet parhaiten tukevat tavoitteiden saavuttamista.

Saarikon mukaan hallituksen eteenpäin viemä maakuntamalli on puutteineenkin paras mahdollinen lopputulos yli kymmenen vuoden sote-uurastukselle.

”Erlaisia palvelujen järjestämistä vaihtoehtoja on selvitetty edellisten hallitusten aikana. Ei ole kiveä kääntä-mättä. Sen sijaan on rajoittavia reuna-ehtoja, kuten perustuslaki, taloudelli-

nen kestävyys ja poliittinen realismi”, Saarikko listaa.

”Kolmatta aluejakoa ei tarvita”

Tuppurainen kyseenalaistaa itsehallintoalueisiin pohjautuvan mallin. Hän uskoo, että suuren sote-uudistuksen tavoitteet saavutettaisiin paremmin vahvojen kuntien ja työssäkäyntialueista muodostettavien palvelualueiden voimin. Työssäkäyntialueilla tarkoitetaan alueita, joiden rajojen sisällä ihmiset pääosin asuvat ja käyvät töissä, kuten pääkaupunkiseutu reunakuntineen.

”Työssäkäyntialueet olisivat luonnollinen aluejako, koska ihmiset liikkuvat jo valmiiksi näiden alueiden

sisällä. Suomeen ei tarvita kolmatta hallinnon tasoa. Meitä on vain viisi miljoonaa ihmistä eli pärjäämme vähemmälläkin hallinnolla”, Tuppurainen perustelee.

Myös Saarikko vannoo luonnollisen aluejaon nimeen, mutta näkee lopputuloksen toisin.

”Maakuntamallissa ei tarvitse miettiä yhtään keinotekoista aluetta eikä myöskään pakottaa kuntia liitokseen”, hän korostaa.

Politiikan uskottavuus vaakalaudalla

Palvelujen yhdenvertaisuus toistuu Annika Saarikon puheessa useaan kertaan. Hän ei tarkoita ilmaisulla vain alueiden tasa-arvoa eli esimerkiksi

Suomeen ei tarvita kolmatta
hallinnon tasoa, sanoo
Tytti Tuppurainen.

Itsehalintoalueet
vahvistaisivat demokratiaa,
toteaa Annika Saarikko.

sitä, miten nopeasti pääsee lääkäriin ja saa hoitoa eri puolilla Suomea. Kyse on laajemmasta asiasta.

”Työterveyshuolto on ollut luomassa kahden kerroksen järjestelmää. Iso osa ihmisistä on ottanut yksityisen vakuutuksen, koska he eivät luota julkiseen terveydenhuoltoon. Valinnanvapaus on niillä, joilla on siihen varaa”, Saarikko muistuttaa.

Palvelujen sisällöistä päästään Saarikon mukaan puhumaan heti, kun yleiset rakenteet ja periaatteet on saatu puristettua kokoon. Se tarkoittaa riittävää yksimielisyyttä palvelujen järjestämislaista eli alueratkaisusta, valinnanvapauden käytännön toteutuksesta ja rahoituksesta.

”Tämä on uskottavuuskysymys koko poliittiselle järjestelmälle. Uskoisin, että suomalaiset ovat kyllästyneet uutisiin sote-sopan kiehumisesta”, Saarikko vetoaa.

”Maakuntamalli vahvistaa demokratiaa”

Pohdittavaa ja valmisteltavaa riittää. Millainen rahoitusmalli pystyisi tasamaan alueiden välisiä eroja mutta ei kuitenkaan nostaisi veroastetta? Millainen rahoitus tukisi tehokasta palvelujen tuottamista eikä houkuttelisi eri toimijoita katsomaan lyhytnäköisesti omaa etuaan kokonaisuuden sijaan?

Miten sovitaan yhteen 18 itsehallintoaluetta ja 15 sote- aluetta?

”Joka ainoalle luvulle löytyy kannattajat ja vastustajat. Olipa alueita 5, 12 tai 15, se on kuitenkin iso harppaus verrattuna nykytilaan, jossa järjestäjiä on satoja. Myöskään suurkuntamallilla ei saavutettaisi näin selkeää rakennetta, vaan siinä järjestäjiä olisi useita kymmeniä”, Saarikko muistuttaa.

Itsehallintoalueilla kansalaiset pääsisivät itse valitsemaan edustajansa, eli se vahvistaisi Saarikon mukaan demokratiaa. Nykyisin valta on erilaisilla kuntayhtymillä, joihin puolueet nimittävät omat edustajansa näkymättömissä käytyjen neuvottelujen pohjalta.

”Vallan kuuluu olla alueilla, jotka tuntevat oman toimintaympäristönsä parhaiten. Perustuslaki ja palvelujen järjestämislaki luovat raamit alueelliselle päätöksenteolle. Me emme ole tekemässä Ruotsin mallia vaan Suomen omaa mallia”, Saarikko linjaa.

Vahva kunta järjestäisi palvelunsa itse

Tytti Tuppurainen tunnustautuu päättäjänä realistiksi. Hän tuo asioiden valmistelussa omaa näkökulmaansa esiin napakasti. Tuppurainen on valmis yhteistyöhön kaikkien kanssa, kun lopulliset päätökset on nuijittu pöytään.

”Jos perustuslakivaliokunta ei näe

”Tämä on uskottavuuskysymys poliittiselle järjestelmälle.”

maakuntamallissa esteitä, täytyy kääriä hihat ja lähteä rakentamaan toimivaa maakuntahallintoa,” hän lupaa.

Haastattelua tehtäessä tammikuun lopussa ei vielä ole sen aika. Tuppurainen on vähän aiemmin ollut jättämässä eriävää mielipidettä Pohjois-Pohjanmaan maakuntaliiton hallituksen sote-lausuntoon. Hän muistuttaa Oulun kaupungin ja kaupunkiseudun erityispiirteistä ja kritisoi itsehallintouudistusta.

”Minusta malli näyttää keskustan pitkään havittelemalta aluehallinnon uudistukselta. Sote-asiat tulevat vasta sen vanavedessä”, Tuppurainen arvioi.

Tuppuraisen mukaan kuntien määrää pitäisi edelleen vähentää. Jos kunnat olisivat riittävän vahvoja, ne voisivat järjestää sosiaali- ja terveyspalvelunsa itse.

Tarkkaa kuntien lukumäärää Tuppurainen ei kuitenkaan halua sanoa. Nykyisin kuntia on 313. Tilastokeskuksen mukaan työssäkäyntialueita on 41. Yhteensä 93 kuntaa ei kuulu tilastollisesti mihinkään työssäkäyntialue-

seen. Jotain kuitenkin pitäisi tehdä.

”Omassa vaalipiirissäni on Oulun kaupunki, jossa asuu 200 000 ihmistä. Toisaalta on myös 1 000 asukkaan kuntia. Molempia koskee sama kunta-laki”, Tuppurainen havainnollistaa.

Hän näkee myös ristiriidan 18 itse-

”Odotan keskustelua paremmasta johtamisesta, hyvistä hoitoketjuista ja palvelujen integraatiosta.”

hallintoalueen ja 15 sote-alueen välillä. Hän veikkaa, ettei solmu aukea muuten kuin nostamalla sote-alueiden määrä itsehallintoalueiden tasolle siten, että niitäkin olisi 18.

”Silloin osa alueista jäisi liian pieniksi. En myöskään usko, että tästä mallista syntyy kustannussäästöjä”, hän arvioi.

Parempaa johtoa ja hoitoa

Kumpikin kansanedustaja kaipaa laajempaa keskustelua palvelujen sisällöistä.

”On totta, että uudistusta on tehty järjestelmälähtöisesti. Tätä on syytäkin kritisoida. Odotan keskustelua pa-

remmasta johtamisesta, hyvistä hoitoketjuista, rationaalisesta lääkehoidosta sekä sosiaali- ja terveystieteiden integroimisesta”, Saarikko myöntää.

”Meidän pitäisi keskustella perusterveydenhuollosta ja sen kyvystä palvella asiakkaita mahdollisimman kokonaisvaltaisesti heti ensi käynnillä. Myös moniongelmaisen ihmisen tilanne pitäisi pystyä tunnistamaan nykyistä paremmin”, Tuppurainen komppaa.

Minkälainen olisi julkinen hoivalupaus?

Sisällöllisesti Saarikko nostaa esiin kolme kokoavaa teemaa. Ensinnäkin tietojärjestelmät pitäisi saada kun-

Laman lapsi ja hyvinvointiyhteiskunnan kasvatti

Annika Saarikko on kasvanut toisten ihmisten edunvalvontaan nuoresta asti. Hänet valittiin yläasteella tukioppilaaksi ja lukiossa oppilaskunnan hallitukseen.

Lapsuudessaan Saarikko toimi aktiivisesti myös seurakunnan varhaisnuoriso- ja nuorisotoiminnassa ja oppi arvostamaan yhdistysten ja seurakunnan toimintaa.

”Valtion sijasta puhunkin mieluummin hyvinvointiyhteiskunnasta. Kunta ei ole ainoa hyvinvoinnin lähde. Yhdistyksillä on iso merkitys harrastemahdollisuuksien luojana ja yhteisöllisyyden vahvistajana”, Saarikko pohtii.

1990-luvun lama ei näkynyt erityisen voimakkaasti pienen alakoulun arjessa. Silti lama jätti jälkensä.

”Meille laman lapsille kaikki on ollut hitusen epävarmempaa kuin aiemmille sukupolville. Kokemus yhdistää meitä kolmekymppisiä kansanedustajia”, Saarikko arvioi.

Ensimmäisellä kansanedustajakaudellaan Saarikko tapasi nykyisen miehensä **Erkki Papusen**. Oman lapsen, Aarnin, syntymän myötä Saarikko pääsi tutustumaan suomalaiseen neuvolajärjestelmään myös äitinä.

”Suomalainen neuvolajärjestelmä on hyvinvointiyhteiskunnan kruununjalokivi äitiyspakkauksineen. Se on mieletön mahdollisuus perheiden varhaiseen tukeen”, Saarikko hehkuttaa.

toon. Lisäksi tarvitaan nykyistä enemmän kilpailuttamisen ja julkisten hankintojen osaamista.

”Uskon, että suuremmissa yksiköissä pystytään tekemään hankintoja niin, ettei hinta ole ainut peruste, jolla vanhusten tai vammaisten koteja valitaan”, Saarikko pohtii.

Lisäksi Saarikko perää julkista hoivalupausta. Siinä määriteltäisiin, millaista hoitoa ja palvelua voi odottaa yhteiskunnalta. Kuuluuko suoni-kohjuleikkaus kustantaa itse? Pitäisikö ikäihmisten siivouspalvelu maksaa yhteiskunnan varoista?

Kokonaisvaltaisen näkökulman saavuttaminen vaatii tarkkaa suunnittelua. Esimerkiksi sivistystoimi ja

päiväkotien antama varhaiskasvatus jäävät kuntien vastuulle. Lasten ja perheiden sosiaali- ja terveyspalvelut puolestaan siirtyvät sote-alueille.

”Päivähoito-oikeuden rajaamisesta huolimatta lapselle voidaan myöntää oikeus kokopäiväiseen päivähoitoon sosiaalisin perustein myös jatkossa. Miten tunnistetaan lasten ja perheiden tarpeet, ettei yksikään kokopäiväistä hoitoa tarvitseva lapsi jää sitä ilman?” Tuppurainen kysyy.

Saarikko ja Tuppurainen ovat myös jatkossa tiiviisti mukana keskustelussa sosiaali- ja terveyspalveluista. Saarikon vastuu korostuu, sillä hän ottaa vastaan perhe- ja peruspalveluministerin salkun vuonna 2017.

”Miten tunnistetaan perheiden tarpeet, ettei yksikään kokopäiväistä hoitoa tarvitseva lapsi jää sitä vaille?”

”Olen saanut varttua Suomessa, jossa hyvinvointi on ollut huipussaan. Teen kaikkeni, jotta oman sukupolveni tehtäväksi ei jää hyvinvointivaltion purkaminen vaan uudistaminen. Tästä on kyse myös sote-uudistuksessa”, Saarikko lupaa.

Kierrättämällä rahaa ja työtä

Tytti Tuppurainen oppi työn ensisijaisuuden jo lapsena. Hän syntyi vuonna 1976 suureen perheeseen, jossa vaatteita kierrätettiin nuoremille sisaruksille. Vanhempien tulot eivät riittäneet ratsastusharrastukseen, joten Tuppurainen jakoi yläasteikäisenä mainoksia saadakseen omaa rahaa.

Kierrätysasiat kiinnostivat ympäristötietoista Tuppuraista nuoruudesta asti. Hän aloitti työskentelyn Oulun Ekotuote Oy:n toimitusjohtajana osa-aikaisesti opiskelun ohessa vuonna 1995.

”Työllistimme pitkäaikaistyöttömiä yhdistelmätuella. Näin omin silmin, miten suuri vaikutus on työllä ja säännöllisellä päivärytmillä”, Tuppurainen muistelee.

Yksinhoultajuuden haasteet tulivat Tuppuraiselle tutuksi 2000-luvulla. Vuosituhannen alussa hän eli pienillä tuloilla hoitopaansa ajan.

”Lääkärilasku saattoi suistaa koko kuukauden talouden raiteiltaan, eikä kotimaiseen kermajuustoon ollut varaa”, Tuppurainen kertoo.

Hän eli myös pätkätyöläisen arkea kuuden vuoden ajan työskennellessään Oulun ammattikorkeakoulussa määräaikaisissa työsuhteissa ennen valintaa kansanedustajaksi.

”Päivähoito oli todella tärkeä palvelu. Työnhaku olisi ollut mahdotonta ilman sitä”, hän muistuttaa.

Nykyisin Tuppurainen elää uusperheessä.

”On valtavan hienoa, kun on kaksi aikuista jakamassa elämän iloa ja tuskaa.”

Korvamerkityt rahat kannustavat isiä vapaille

Isät käyttävät edelleen vain pienen osan kaikista vanhempainvapaapäivistä.

Suomalaisten isien osuus kaikista päivärahapäivistä on kuitenkin kaksinkertaistunut 2000-luvulla. Selkeimmin tätä selittävät isien omat kiintiövapaat.

Isille omat oikeudet

Isien oikeudet isyys- ja vanhempainvapaisiin olivat riippuvaisia äidin suostumuksesta 1990-luvun alkuun asti. Tietty ehdollisuus jatkui myös vuonna 2003 voimaan tulleessa laissa. Silloin isät saivat korvamerkityn 2 viikon vapaan vanhempainvapaan jälkeen, jos he olivat ensin käyttäneet vähintään 2 viikkoa yhteisesti neuvoteltavasta vanhempainvapaasta.

Suomalaiset isät saivat oman, äidin vapaista ja neuvoteltavista vapaista riippumattoman isyysrahansa vasta vuoden 2013 alussa. Isyysvapaa, entinen isyysvapaa ja isäkuukausi, on nyt yhteensä noin 9 viikkoa, josta voi samaan aikaan äidin kanssa edelleen pitää enintään 3 viikkoa.

Joustot houkuttelevat

Jo vuoden 2003 muutos alkoi kasvattaa vapaita käyttävien isien määrää.

Seuraava selkeä lisäys tapahtui vuoden 2007 jälkeen, kun isät saattoivat siirtää vapaiden käyttöä siihen asti, kun lapsi on noin 1,5-vuotias. Vuonna 2013 takarajaa siirrettiin siihen asti, kun lapsi on 2-vuotias.

Perhevapaat 2013 -väestökyselyyn vastanneista isistä 45 % oli sitä mieltä, että mahdollisuus myöhentää vapaata vaikutti ainakin jonkin verran siihen, että he käyttivät vapaan. Toiset 45 % vastasi, ettei mahdollisuus myöhentää vaikuttanut asiaan. Lopuilla 10 %:lla ei ollut mielipidettä asiasta.

Noin 90 % isistä kertoi pitäneensä isyysvapaata yhtä aikaa äidin kanssa, ja lähes 60 % kertoi pitäneensä isäkuukauden. Isäkuukauden pitäneistä lähes puolet (48 %) kertoi myöhentäneensä vapaan pitämistä.

Jokainen uudistus on lisännyt vapaiden käyttöä

Perhevapaat 2013 -väestökysely kohdennettiin vain niille isille, jotka olivat käyttäneet jotain perhevapaata vuonna 2011 syntyneen lapsen kanssa. Vapaita pitämättömien isien vastauksia ei siis ole käytettävissä. Tätä kohderyhmää tutkimme rekisteriaineistolla,

joka kattoi noin puolet vuosina 1999–2009 lapsen saaneista vanhemmista. Tutkimus kohdistui vain kahden vanhemman perheeseen, sillä suomalaisilla etä-isillä ei ole oikeutta pitää vanhempainvapaita.

Myönteinen tulos on se, että jokainen 2000-luvun reformi lisäsi vapaita käyttävien isien osuutta ja kasvatti isäkuukauden suosiota.

Samanaikaisesti äidin vapaan kanssa pidettävä isyysvapaa yleistyti 2000-luvulla noin 70 %:sta lähes 80 %:iin, eli sen käytöstä on tullut lähes normi. Laajennettu isyysraha lisäsi vanhempainvapaata, ja isille korvamerkittyä vapaan pidennystä eli isäkuukautta käyttävien isien osuus kasvoi muutamasta prosentista jo reiluun 25 %:iin vuosina 2000–2009 syntyneiden lasten isillä. Ilman isäkuukauden

Pienillä miesvaltaisilla työpaikoilla isät jättävät vapaansa käyttämättä.

lisäpäiviä vanhempainvapaata käytti vain 3–4 % isistä.

Joka viides jättää vapaat käyttämättä

Voisi olettaa, että vanhempainvapaita käyttävien isien määrän lisääntyminen tarkoittaisi sitä, että vapaita pitämättömien isien määrä olisi vastaavasti pienentynyt. Tämä ei kuitenkaan aivan pidä paikkaansa.

Ennen isäkuukauden voimaantuloa noin 30 % jätti käyttämättä vapaansa. Isäkuukauden tultua voimaan osuus laski lähes 20 %:iin, ja osuus oli vuosikymmenen vaihteessa yhä noin viidennes. Näyttääkin siltä, että isyysvapaalla olevat isät alkoivat 2000-luvulla käyttää enemmän myös isäkuukautta, samalla kun lähes vakiomäärä ei pidä vapaita ollenkaan.

Niissä isissä, jotka eivät pidä vapaita, on selvästi enemmän yrittäjiä (17 %) kuin vapaita pitävissä isissä. Tässä ryhmässä oli myös useammin vain peruskoulun suorittaneita (17 %). Yli kolmannes vapaita käyttämättömistä isistä työskenteli alle 10 hengen toimipaikassa, ja usein heidän toimi- paikkansa henkilöstöstä yli 90 % oli miehiä.

Isien vapaiden käytössä oli myös alueellisia eroja. Myös perheen tulo- tasolla ja puolisoiden tuloeroilla oli yhteys vapaiden pitämiseen ja pitämättä jättämiseen.

Huomio pieniin, miesvaltaisiin työpaikkoihin

Isien oikeuksien laajentaminen ja joustot lisäävät sitä, että yhä useampi pitää isyysvapaan lisäksi vanhempainvapaata. Äideillä ei ole jousto- mahdollisuuksia vapaissaan.

On keskusteltu paljon siitä, että äitien vapaat aiheuttavat ongelmia ja kustannuksia erityisesti pienillä nais- valtaisilla työpaikoilla.

Tähän mennessä ei ole koettu ongelmaksi sitä, että pienillä miesvaltai-

silla työpaikoilla isät jättävät vapaansa käyttämättä.

Tulisiko vanhempainvapaiden tasa- puolisen jakamisen kannusteita miet- tiä jatkossa tästäkin näkökulmasta? Suurilla työpaikoillahan henkilöstön poissaoloihin lienee totuttu ja varau- dattu paremmin. [1](#)

LÄHTEET

Juutilainen Vesa-Pekka, Miia Saarikallio- Torp Miia ja Haataja Anita. *Perhevapaat 2013 -väestökyselyn toteutus. Tiedonkeruu, aineiston laatu ja perusominaisuudet*. Työ- papereita 89/2016, Helsinki, Kelan tutki- mus. Yhteistyössä THL:n kanssa.

Nososco. *Social Protection in the Nordic Countries 2013/2014*. Nordic Social Statisti- cal Committee 60:2015

Saarikallio-Torp Miia ja Haataja Anita. *Miten isän vanhempainvapaat ovat kehitty- neet: Ketkä vapaita käyttävät ja ketkä eivät?* Teoksessa Airio I, Haataja A, Saarikallio-Torp M ja Valaste M (toim.) *Laulu 573 566 per- heestä. Lapsiperheet ja perhepolitiikka 2000-luvulla*. Tulossa 2016. Kelan tutkimus.

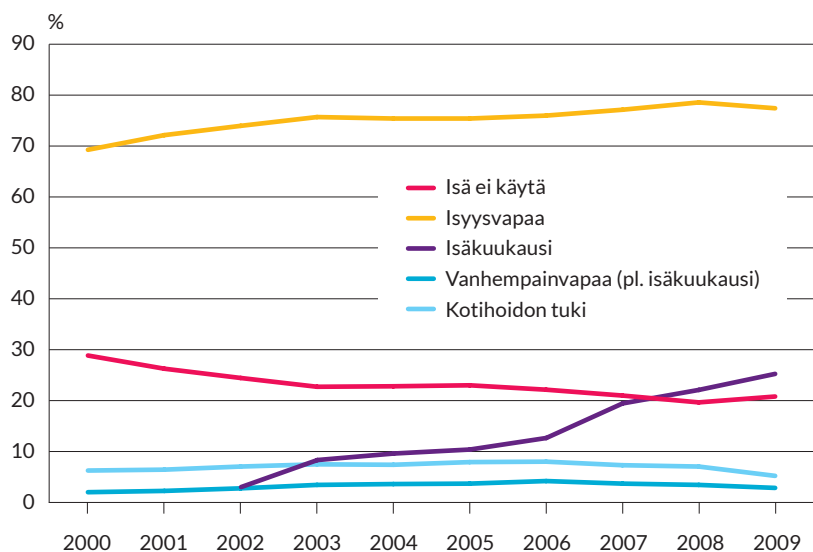

Anita Haataja
johtava tutkija, Kela

Miia Saarikallio-Torp
tutkija, Kela

ISYYS- JA VANHEMPAINVAPAITA, KOTIHOIDON TUKEA TAI EI MITÄÄN VAPAISTA KÄYTTÄNEET (%), 2000-2009 ENSIMMÄISEN LAPSEN SAANEISTA ISISTÄ.

Nuorin tutkimukseen kuulunut lasten ryhmä on syntynyt vuonna 2009, vaikka isien valintoja on seurattu 2010-luvulle asti. Lähde: Saarikallio-Torp ja Haataja 2016.

Hoitovapaa ei houkuta isiä

Miesten osuus kotihoidon tuen saajista on edelleen pieni, mutta kasvaa joka vuosi.

Lapsi on noin yhdeksän kuukauden ikäinen, kun vanhempainvapaa päättyy. Sen jälkeen lapsesta voidaan maksaa kotihoidon tukea, jos häntä hoidetaan kotona.

Suurin osa perheistä saa kotihoidon tukea ainakin jonkin aikaa. Perheistä, joissa vanhempainpäivärahakausi päättyi vuonna 2012, kotihoidon tukea sai 89 %. Silti kotihoidon tuen piiriin kuuluneiden lasten osuus on pienentynyt. Vuoden 2014 lopussa kotihoidon tuen piiriin kuului enää 48 % niistä alle 3-vuotiaista lapsista, joista ei enää maksettu vanhempainrahaa. Vuoden 2000 lopussa osuus oli 58 %.

Isyysvapaata hoitovapaan sijasta

Kotihoidon tukea maksettiin 110 000 henkilölle vuonna 2015. Tukea saaneiden naisten määrä on pienentynyt muutaman viime vuoden aikana, mutta miesten määrä on hieman kasvanut. Vuonna 2015 kotihoidon tuen saajista oli miehiä 6,9 %. Miesten osuus tuensaajista on kasvanut hiljalleen vuodesta 2001, jolloin osuus oli 4,0 %.

Vanhempainvapaan jälkeen isä voi pitää myös isyysvapaata enintään 54 arkipäivää. Isyysrahaa sai viime vuonna ennätysmäärä isiä (65 500 isää). Heistä 42 % sai isyysrahaa vanhempainrahakauden jälkeen. Isät pitivät vanhempainrahakauden jälkeen keskimäärin 27 isyysrahapäivää.

Isien jaksot lähes yhtä pitkiä kuin äitien

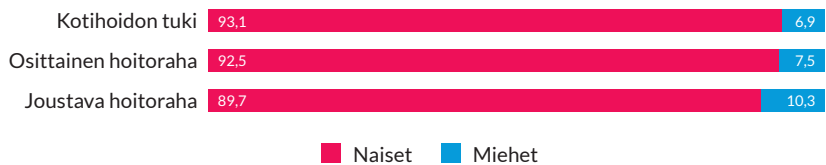
Kotihoidon tukikuukauden alkaessa lapsen hoitaja on lähes aina vanhempi, yleensä äiti. Tukikuukausista vain 2,9 % alkoi niin, että isä oli lapsen hoitajana. Kotihoidon tukea saaneet isät näyttäisivät pitävän lähes yhtä pitkiä tukijaksoja kuin äidit.

Kotihoidon tukea saaneista äideistä 54 % sai tukea enintään vuoden ajan, 30 % sai tukea 13–24 kuukautta ja 16 % yli 24 kuukautta. Kotihoidon

KOTIHOIDON TUEN SAAJAT SUKUPUOLEN MUKAAN 1998–2015, HLÖÄ

LASTENHOIDON TUKIEN SAAJAT 2015, % SAAJISTA

tukea saaneista isistä 55 % sai tukea enintään vuoden ajan, 33 % sai tukea 13–24 kuukautta ja 12 % yli 24 kuukautta. Tukijakson kesto voi lyhentää se, että äiti siirtyy takaisin vanhempainpäivärahalle, kun uusi lapsi tekee tu-loaan.

Myös osittaiset tuet useammin naisille

Osittaista hoitorahaa maksetaan pienten koululaisten vanhemmille, jotka ovat lapsen hoidon vuoksi lyhentäneet työaikaansa. Molemmat vanhemmat voivat olla osittaisella hoitovapaalla samalla kalenterijaksolla, kunhan vanhemmat hoitavat lasta eri aikoina. Vuonna 2015 saajia oli 13 800, ja heistä 7,5 % oli miehiä.

Joustavaa hoitorahaa on maksettu vuoden 2014 alusta lähtien alle 3-vuotiaiden lasten vanhemmille, joiden työaika on enintään 30 tuntia viikossa. Suurempaa tukea maksetaan, jos työaika on enintään 60 % normaalisesta, ja pienempää tukea, jos työaika on

enintään 80 % normaalista. Suurin osa saajista (74 %) sai pienempää tukea. Miehet saivat hieman useammin suurempaa tukea kuin naiset. Suurempaa tukea sai naisista 25 % ja miehistä 29 %.

Vuonna 2015 joustavaa hoitorahaa saaneiden määrä nousi 15 800:sta 17 300:aan. Miesten osuus saajista oli 10,3 %. Osittaiset lastenhoidon tuet ovat siis houkutelleet miehiä suhteellisesti hieman useammin kuin kotihoidon tuki. [1](#)

Läs på svenska:
sosiaalivakuutus.fi

Siru Keskinen
Suunnittelija,
Tilastopalvelu, Kela

Pohjoismaat kulkevat omia reittejään kotihoidon tuessa

Kaikissa Pohjoismaissa on ollut käytössä kotihoidon tuki, mutta sen piirteet eroavat toisistaan. Järjestelmän uudistukset ovat usein liittyneet työmarkkinoihin ja varhaiskasvatuspalvelujen saatavuuteen.

Kotihoidon tuen järjestelmissä on paljon maakohtaisia eroja. Helpointa on vertailla keskenään Suomen, Norjan ja Ruotsin järjestelmiä. Sen sijaan Tanskan ja Islannin kotihoidon tuet poikkeavat näistä huomattavasti.

Tuki liittyy työmarkkinoihin

Oikeus kotihoidon tukeen kohdennettiin alun perin Suomessa, Norjassa ja Ruotsissa alle 3-vuotiaiden lasten perheille vanhempainrahakauden jälkei-

seen aikaan. Norjassa oikeus rajattiin alle 2-vuotiaisiin vuonna 2012. Ruotsissa kotihoidon tuki otettiin toistamiseen käyttöön vuonna 2008 mutta lakkautettiin uudelleen vuoden 2016 alussa.

Kotihoidon tuki on vaihtoehto kuntien varhaiskasvatuspalveluiden käytölle. Jokaisessa maassa on lisäksi ollut omanlaisia tarpeita ja perusteluja sille kun tuista on säädetty. Esimerkiksi Suomessa oli muutosvuonna 1985 ja Norjassa vuonna 1998 kova pula päi-

vähoitopaikoista ja äideillä hyvä työllisyystilanne. Ruotsissa vuonna 2008 subjektiivinen päivähoito-oikeus oli jo toteutunut ja päätösvalta tuen käyttöönotosta annettiin kunnille.

Tanskassa tuki liitettiin joustaviin työmarkkinoihin vuonna 2002 ja sitä voi käyttää enintään vuoden ennen lapsen kouluikä. Islannissa tuki ei ole lakisääteinen ja sitä on maksettu vain joissakin kunnissa, usein päivähoitopaikkaa jonottaville. Vuonna 2009 tukea maksoi Islannissa 13 kuntaa kaik-

kiaan 77:stä, mutta talouskriisi on harventanut maksavien kuntien määrää.

Yhteys varhaiskasvatukseen osallistumiseen

Kotihoidon tuki on ylivoimaisesti yleisin Suomessa. Sen piiriin kuuluu noin puolet (48 % vuonna 2014) niistä alle 3-vuotiaista, joista ei makseta enää vanhempainrahaa. Suomi on ainoa Pohjoismaa, jossa tukea maksetaan myös perheen muista alle kouluikäisistä sisaruksista, jos heidät hoidetaan kotona kuopuksen kanssa. Kaikista kotihoidon tuen piiriin kuuluvista lapsista lähes kolmannes on 3 vuotta täytäneitä sisaruksia. Tämä selittää myös sen, miksi 3–5-vuotiaiden lasten osuus varhaiskasvatukseen osallistumisessa on Suomessa Pohjoismaiden pienin.

Norjassa tukea käyttävien 1–2-vuotiaiden vanhempien osuus laski 75 %:sta 25 %:iin vuosina 1999–2011, koska päivähoitopalvelujen tarjonta laajeni massiivisesti. Nyt tuen piiriin kuuluu vain 1-vuotiaita. Ruotsissa tuen käyttöönotto riippui kunnasta. Vuonna 2012 noin 40 % kunnista maksoi tukea, ja tukea saavien osuus niissä vaihteli 1–10 % siihen oikeutetuista lapsista. Samana vuonna kaikista 1–2-vuotiais-

ta ruotsalaislapsista tuen piiriin kuului noin 2 %.

Suomessa hoitomuoto valitaan aikaisin

Päivähoitopalvelujen saatavuuden lisäksi vanhempainvapaiden pituudella ja joustavuudella on suuri vaikutus kotihoidon tuen tarpeeseen ja suosioon.

Suomi on kolmesta vertailumaasta ainoa, jossa lastenhoitoratkaisut on tehtävä, kun lapsi on vasta noin 9 kuukauden ikäinen. Tilanne on tämä, jos isä ei käytä isyysrahopäiviään tai isä siirtää niiden pitämisen myöhemmäksi. Alle vuoden ikäisiä viedään harvoin päivähoitoon, joten kotihoidon tuki on Suomessa usein vanhempainrahan jatke. Lähes 90 % lapsiperheistä käyttää kotihoidon tukea ainakin jonkin aikaa vanhempainrahakauden päätyttyä.

Norjassa lastenhoitovaihtoehtot tulevat ajankohtaisiksi, kun lapsi on noin vuoden ikäinen. Ruotsissa vanhempainvapaa on 16 kuukautta. Tästä ajasta kolmelta kuukaudelta maksetaan vain tasasuuruista päivärahaa. Päivärahakautta voi pidentää ja myöhentää monella tavalla, esimerkiksi ottamalla päivärahaa vaikkapa vain

viideltä päivältä viikossa seitsemän päivän sijasta.

Sekä Norjan että Ruotsin isäkiintiöt ovat peräisin 1990-luvun alkupuolelta. Molemmassa maissa isät käyttävät kaikista vanhempainrahapäivistä selvästi suuremman osan kuin Suomessa (Suomessa 8,3 %, Ruotsissa 25,8 % ja Norjassa 22,5 % vuonna 2014).

Myös yksityisten päivähoitopalveluiden hankintaan

Työssäolo ei vaikuta oikeuteen saada kotihoidon tukea, vaan se, käyttääkö kunnallisia päivähoitopalveluja ja miten. Norjassa tuen aikana voi käyttää kunnan päivähoitopalveluja enintään 20 viikkotuntia. Silloin tuesta maksetaan vain 50 %. Ruotsissa mahdollisuus käyttää vähennetyllä tuella osa-aikaisesti kuntien päivähoitopalveluja vaihteli kunnittain. Sen sijaan Norjassa ja Ruotsissa tukea voi käyttää sellaisenaan yksityisten päivähoitopalvelujen ostamiseen, Norjassa vain 1-vuotiaille ja Ruotsissa 1–2-vuotiaille lapsille.

Vain Suomessa on yksityisten päivähoitopalvelujen oston erillinen hoitoraha. Yksityisen hoidon tuki maksetaan suoraan palvelun tuottajalle. Naapurimaista poiketen tuki on tarkoitettu kaikille alle kouluikäisille ja on samansuuruinen jokaisesta lapsesta. Lisäksi suomalaisia erikoisuuksia ovat alle 3-vuotiaiden vanhemmille maksettava joustava hoitoraha ja osittainen hoitoraha koulunsa aloittavien lasten vanhemmille. Näiden tukien saaminen ei rajoita päivähoito-oikeutta, mutta edellyttää työssäkäyntiä lyhennetyllä työajalla.

Kotihoidon tuen yhteensovitus sosiaaliturvan kanssa

Kotihoidon tuki ja muut hoitorahat ovat Suomessa kuntien rahoittamia, veronalaisia etuuksia erilaisine lisineen. Norjassa tuki on ja Ruotsissa se oli valtion rahoittama veroton etuus,

KOTIHOIDON TUEN PÄÄPIIRTEET SUOMESSA, NORJASSA JA RUOTSISSA.

	Suomi	Norja	Ruotsi
Laki ja tärkeimmät muutosvuodet	1985/1990/1998	1998/2012	2008–2015
Rahoittaja	Kunta	Valtio	Valtio
Veronalaisuus	Veronalainen	Veroton	Veroton
Taso vuonna 2012, €	327 € 2016: 341 €	430 € 2014: 750 €	340 € 2016: 0 €
Tukeen oikeutetut lapset	Alle 3-vuotiaat ja näiden alle kouluikäiset sisarukset	1–2-vuotiaat, 2012 alkaen vain 1-vuotiaat	1–2-vuotiaat, 2016 lakkautettu
Lapsista tuen piirissä/ikäryhmä	50,5 %, 9 kk–3-v	29 %, 13–23 kk	2,1 %, 1–2 v
Isien osuus saajista (2014)	6 %	18 %	8 %

Lähteet: Ellingsæter 2012 sekä Duvander ja Ellingsæter 2016.

Lue lisää
perhe-etuuksista
[kela.fi/lapsiperheet-
pikaopas](http://kela.fi/lapsiperheet-pikaopas)

Norjassa ja Ruotsissa tuki on veroton eivätkä sen määrään vaikuta ansiot tai muut lapset.

jonka tasoon eivät vaikuta muut kotona hoidettavat lapset eikä tulotaso.

Ruotsissa kotihoidon tukea ei maksettu työttömyys- tai sairauspäivärahaa saaville eikä valtion eläkkeitä tai vanhempainrahaa saaville. Norjassa kotihoidon tuki on riippumaton muista tulonsiirroista. Näin oli alun perin myös Suomessa, mutta 1990-luvun alussa tuki alettiin vähentää työttömyyspäivärahasta ja koulutustuesta sekä vuorotteluvapaakorvauksesta, vaikka viimeksi mainittu etuus ei edellytä työnhakua. Subjektiviivisen päivähoito-oikeuden rajoitukset tulevat tänä vuonna rajoittamaan työttömien lasten oikeuksia myös varhaiskasvatustalveluihin.

Suomessa perhepolitiikka jäi 80-luvun tasolle

Jokaisen Pohjoismaan järjestelmässä on piirteitä, jotka kannustavat tai rajoittavat tuen käyttöä.

Tukien syntyvaiheessa Suomessa ja Norjassa oli huutava pula päivähoitopaikoista. Lisäksi työmarkkinoiden rakenne ja työllisyystilanne vaikuttavat mahdollisuuksiin valita työn ja lasten kotihoidon välillä. Norjassa ja Ruotsissa eniten tukea ovat käyttäneet vähiten koulutetut, heikossa työmarkkina-asemassa olevat sekä maahanmuuttajat. Suomessa tuki on niin yleinen, että samantapaiset erot ilmenevät vasta, kun vertaillaan tukea pitkään käyttäviä äitejä. Toisaalta maahanmuuttajat käyttävät tukea myös Suomessa kantaväestöstä yleisemmin.

Norjassa päivähoitopaikkojen tarjonnan huima lisäys selittää tuen suosion romahduksen, mutta ei Suomessa. Sen sijaan äitien paraneva työllisyyskehitys Suomessa on johtanut usein siihen, että kunnat alkavat maksaa kuntakohtaisia lisiä hillitäkseen varhaiskasvatustalvelujen kysyntää. Ruotsalaisissa perheissä lastenhoitoratkaisut tulevat ajankohtaisiksi vasta kun lapsi on pitkälti yli vuoden. Hoivovaihtoehtoja voidaan siis Ruotsissa

harkita pidempään kuin muissa Pohjoismaissa.

Suomessa kotihoidon tuesta on tullut instituutio, johon politiikassa ei juuri kosketa, vaikka se omalta osaltaan uusintaa lastenhoidon perinteistä sukupuolijakoa. Tasa-arvoista vanhemmuutta tukeva perhepolitiikka jäi vanhempainvapaissa 1980-luvun tasolle pariaksi vuosikymmeneksi. Sen sijaan Ruotsissa ja Norjassa kotihoidon tuki on ollut herkkä poliittisille muutoksille, ja siellä vanhempainvapaita on kehitetty voimakkaasti tasa-arvoisen vanhemmuuden suuntaan. [1](#)

LÄHTEET

Ellingsæter, Anne Lise (2012) *Cash for childcare: Experiences from Finland, Norway and Sweden*. Berlin: Friedrich Ebert Stiftung.

Duvander Ann-Zofie ja Ellingsæter Anne Lise (2016) *Cash for childcare schemes in the Nordic welfare states: diverse paths, diverse outcomes*. European Societies. DOI: 10.1080/14616696.2015.1124903.

- Tietoja täydennetty sähköpostikirjeenvaihtona tammi-helmikuussa 2016.

Haataja Anita ja Juutilainen Vesa-Pekka. *Kuinka pitkään lasten kotihoitoa? Selvitys äitien lastenhoitajaksista kotona 2000-luvulla*. Työpapereita 58, 2014. Helsinki, Kelan tutkimusosasto.

Tervola Jussi. *Maahanmuuttajien kotihoidon tuen käyttö 2000-luvulla*. Yhteiskuntapolitiikka 2015; 80 (2): 121-133.

Nososco (2015) *Social Protection in the Nordic Countries 2013/2014*. Nordic Social Statistical Committee 60:2015.

Anita Haataja
johtava tutkija, Kela

Käytännönläheinen TITA on suomalaisittain poikkeuksellisen suuri tutkimushanke, kertoo sosiologian professori Mikko Niemelä.

Eriarvoisuus osuu kipeimmin yksinäisiin

Suomen yhteiskunnalliset jakolinjat ovat varallisuudessa, terveydessä ja asumisessa. Mutta miten eriarvoisuus taltutetaan? Mikko Niemelä etsii eriarvoisuuteen ratkaisuja mittavassa suomalais-ruotsalaisessa hankkeessa. Olli Kangas taas on mukana luomassa perustulokokeilua.

Teksti Tuija Siltamäki Kuvat Roope Permanto ja Miika Kainu

Eriarvoisuus tappaa, eriarvoisuus kasvaa. Jotkut taistelevat täysin voimin eriarvoisuutta vastaan, toiset pitävät sitä ”keksittynä fiiliksenä”. Mitä eriarvoisuus on, ja kuinka paljon siitä pitäisi huolestua? Riippuu siitä, keneltä kysytään.

Mikko Niemelä on Turun yliopiston sosiologian professori ja Kelan tutkimusprofessori. Parhaillaan hän johtaa suurta strategisen tutkimuksen hanketta *Eriarvoisuuden torjuminen niukuuden aikana* (TITA – Tackling Inequalities in Time of Austerity).

TITA-hankkeen on tarkoitus tuottaa uutta tietoa eriarvoisuuden eri muodoista ja niiden välisistä mekanismeista. Eriarvoisuutta tutkitaan esimerkiksi tulojen, koulutuksen, kulutuksen ja terveyden näkökulmasta.

Suomen suurimmat yhteiskunnalliset jakolinjat ovat Niemelän mukaan

nyt varallisuudessa, asumisessa ja terveydessä. Sosioekonomiset erot vaikuttavat merkittävästi etenkin terveyteen. Ne näkyvät ihmisten elinajanodotteessa, palveluiden käytössä ja terveystyöntäytymisessä.

Valtava hanke

TITA-hanke on suomalaisittain poikkeuksellisen suuri. Mukana on 9 organisaatiota – 7 Suomesta ja 2 Ruotsista – ja lähes 60 tutkijaa. Saman aihealueen asiantuntijat on koottu yhteen.

Hankkeen rahoitus varmistui viime syksynä, ja työt aloitettiin välittömästi. Tutkimuksen kimppuun päästään kunnolla tänä keväänä, mutta jo viime syksynä tutkittiin esimerkiksi lääkekorvauksia, perheellistymistä ja Suomen terveydenhuollosta ja sote-uudistuksesta käytyä keskustelua.

Läs på svenska:
sosiaalivakuutus.fi

TITAssa tutkimusta tehdään perinteisestä poiketen ratkaisukeskeisellä otteella, ja tietoa tuotetaan suoraan päätöksenteon sovellettavaksi. Prosessiin kuuluvat muun muassa mikrosimulaatiot, joilla uudistusten vaikutuksia arvioidaan ennalta.

Perinteisen akateemisen tutkimuksen väheksymisestä ei kuitenkaan ole kyse.

”Akateemisessa tutkimuksessa on todella relevantteja asioita, mutta kansainvälisissä lehdistä julkaistut tutkimukset eivät aina tavoita poliitikkoja”, Niemelä sanoo.

Poliittinen projekti

Ei ole sattumaa, että TITA polkaistiin käyntiin juuri nyt. Sen taustalla on poliittinen tavoite.

Valtion strategisen tutkimusneuvoston luominen kuului jo Jyrki Kataisen hallituksen tavoitteisiin. Sen tarkoituksena määriteltiin suurten yhteiskunnallisten kysymysten tutkimus vuorovaikutuksessa päätöksenteon kanssa. Suurimpien kysymysten listalle päätyi kolme teemaa: eriarvoisuus ja tasa-arvoinen yhteiskunta, ilmaston neutraali ja resurssiniukka Suomi sekä teknologiamurrokset ja muuttuvat instituutiot. TITA-hanke perustettiin vastaamaan näihin haasteisiin.

Uusi toimintatapa on saanut paljon kritiikkiä tutkijoilta. Moni pelkää, että yhteistyö johtaa poliittiseen ohjaukseen.

Kelan tutkimusprofessorina Niemelä on tottunut työskentelemään eduskunnan alaisena. Hänen mielestään tutkimuksen riippumattomuus ja sen hyödynnettävyys päätöksenteossa eivät ole toisensa poissulkevia ominaisuuksia.

”Hankkeessa tehdään tutkimusta samojen tieteellisten periaatteiden perusteella kuin muutenkin.”

Vuosien aikana Niemeläkin on tutkimustulosten perusteella haukuttu niin keskustan, kokoomuksen, demarien kuin kommunistien kätyriksi.

”Se on mielestäni hyvä merkki”, Niemelä lohkaisee.

Vaikea tutkittava

Mikään tilasto ei kerro hyvinvoinnista tai eriarvoisuudesta kaikkea. Tilastot tarkastelevat ilmiöitä eri näkökulmista eivätkä tavoita kaikkia. Kurjimmassa asemassa olevat eivät välttämättä vastaa puhelimeen – saati kyselytutkimuksiin.

Niemelä uskoo, että TITAn avulla eriarvoistumisesta saadaan varsin monipuolinen kuva.

Jo nyt tiedetään, että eriarvoistumisen taustalla olevat syyt voivat olla sekä todella yllättäviä että pitkällisten kehityskulkujen tuloksia. Jälkimmäisiä tutkitaan tällä hetkellä huomattavasti enemmän, vaikka yksittäisillä šokeilla voi olla yhtä suuri vaikutus.

Esimerkiksi paikallisilla elinkeinoilla on tärkeä sosiaalipoliittinen tehtävä. Kun Nokian tehdas ja Microsoftin tuotekehitysyksikkö Salossa lakkautettiin, monen pitkään kumuloitunut varallisuus sulsi yhdessä yössä.

”Sosiaalipoliittikka ei ole pelkkiä Kela-etuuksia tai kunnan palveluita”, Niemelä sanoo.

Yksinäiset miehet ja eläkeläisnaiset tiukilla

Tällä hetkellä haavoittuvimmassa asemassa ovat Niemelän mukaan yksinhuoltajat ja yksin asuvat henkilöt, sillä heillä ei ole puolison tai asuinkumppanin tuloja puskurinaan. Erityisesti yksin asuvat miehet vetävät sosiaalisia ongelmia puoleensa.

Se ei kuitenkaan tarkoita, että kaikilla muilla suomalaisilla menisi loistavasti.

Esimerkiksi eläkeikäiset naiset kärsivät köyhyydestä useammin kuin miehet. Naiset elävät keskimäärin pidempään, ja heidän eläkekertymänsä ovat pienemmät. Varsinkin aiempina vuosikymmeninä naiset hoitivat kotona lapsia eivätkä käyneet töissä ker-

Tutkimuksessa haetaan ratkaisuja ja päätöksentekoon sovellettavaa tietoa.

← **OLLI KANGAS:** Akateemiset jutut on kirjoitettu kollegoille tieteenalan omalla kielellä ja teoriapohja huomioon ottaen. Ne voivat ovat ulkopuolisilta suljettu oma intellektuaalinen maailman. Artikkeleissa arvioidaan tutkimuksen – ja tutkijan – pätevyys akateemisilla markkinoilla. Poliitiikan ohjenuoraksi ja päätösten pohjaksi niistä on aika pitkä matka.

← **OLLI KANGAS:** Ei välttämättä. Paljon riippuu tietysti vuorovaikutuksen suunnasta ja siitä, millä volyyymillä poliitikot voivat rahahanaa kääntää.

Perustulo purkaisi sosiaaliturvan epävarmuutta

Eriarvoistumista on Suomessa yritetty suitsia monin keinoin. Tuoreimpia hankkeita on hallitusohjelmaankin kirjattu perustulokokeilu, jonka on määrä alkaa vuoden 2017 alusta.

Kelan yhteiskuntasuhteiden johtaja **Olli Kangas** johtaa parhaillaan ryhmää, joka selvittää, miten kokeilu voitaisiin parhaiten toteuttaa.

Vaihtoehtoja kokeilun toteuttamiseen on teoriassa kolme: valtakunnallinen, alueellinen ja paikallinen. Kaikilla on omat hyvät ja huonot puolensa.

Valtakunnallisessa kokeilussa koko Suomen alueelta valittaisiin sattumanvaraisesti joukko ihmisiä. Alueellinen kokeilu puolestaan voitaisiin toteuttaa esimerkiksi työssäkäyntialueilla. Paikallisessa kokeilussa alueena voisi olla muutama kunta.

Kankaan mukaan työryhmän mielestä paras ratkaisu olisi malli, jossa käytettäisiin hyväksi kaikkia kolmea vaihtoehtoa. Näin saataisiin hyödynnettyä niiden parhaat puolet ja eliminoitua huonot.

Perustulon ydinajatus on, että etuudet ovat universaaleja eikä niihin sisälly nykyisen kaltaista tuloharkintaa. Sen on myös arvioitu yksinkertaistavan Suomen sosiaaliturvajärjestelmää, jota on moitittu vaikeaksi ja eriarvoistavaksi. Kangas ei ole suoralta kädeltä valmis tyrmäämään nykymallia mutta toteaa, ettei se ole erityisen yksinkertainenkaan.

“Sen ymmärtäminen vaatii sosiaalietuuksien lukutaitoa. Mitä yksinkertaisempi järjestelmä on, sitä parempi”, hän sanoo.

Sosiaalietuusjärjestelmään liittyy myös epävarmuutta, jota perustulouudistuksella voitaisiin saada purettua.

“Meillä on paljon yhtäläisen turvan tarjoavia etuuksia, ja ihminen joutuu sukuloimaan eri etuuksien välillä. Se aiheuttaa katkoksia tulonmuodostukseen”, Kangas kuvailee.

Hän mainitsee esimerkkinä freelancereiden tilanteesta käydyin keskustelun. Tällä hetkellä odotetaan ennakkopäättöksiä siitä, miten keikkatyöt vaikuttavat heidän työttömyysturvaansa. Kankaan mukaan monet freelancerit eivät uskalla ottaa vastaan pieniä työkeikkoja pelätessään menettävänsä työttömyysturvansa.

Olli Kangas johtaa perustulokokeilun suunnittelua.

Suomen sosiaaliturvajärjestelmää on moitittu vaikeaksi ja eriarvoistavaksi.

ryttämässä eläkkeitään.

Samoin sosioekonomiset terveys-erot ovat kasvaneet, ja Suomessa on paljon enemmän pienituloisia kuin 1990-luvun puolivälissä. Tuloerot kasvavat, kun kaikkein rikkaimmat rikkaituvat muuta väestöä nopeammin.

Lisäksi Niemelä on huolissaan kunnista. Jos kunnilla ei ole varaa rakentaa koulutuspalvelujen yhteyteen ilta-päiväkerhojen kaltaisia lisäpalveluita, vanhemmat eivät voi osallistua tuotavuusloikan tekemiseen painamalla pidempää päivää töissä.

”Lapsiin käytetty raha pitäisi ajatella sosiaalisena investointina, ei kuluna”, hän sanoo.

Kun katsotaan muita tilastoja, Suomessa menee aika mukavasti.

Köyhyysvaje ja suuria talousvaikeuksia kohdanneiden ihmisten

määrä ovat pienentyneet. Myöskään toimeentulovaikeuksia kokeneiden ihmisten määrä ei ole kasvanut merkittävästi.

Avoim yhteiskunta puskurina

Vaikka eriarvoisuus ei näy kaikissa tilastoissa, sen olemassaoloa suomalaisessa yhteiskunnassa ei voi kiistää.

Mikko Niemelän mukaan eriarvoisuutta voidaan nyt torjua parhaiten pitämällä kiinni avoimesta yhteiskunnasta. Suomessa on edelleen voitava liikkua köyhistä lähtökohdista parempituloisiin ja parempituloisista keskituloisiin.

”Meillä on pieni kansa, eikä meillä ole varaa siihen, että vain rikkaiden lapset koulutetaan huippuosaajiksi”, Niemelä sanoo. ¶

”Meillä ei ole varaa siihen, että vain rikkaiden lapset koulutetaan huippuosaajiksi.”

↳ **OLLI KANGAS:** Suomella on ollut hyvä perinne. PISA-tutkimusten mukaan sosiaalinen tausta on vaikuttanut oppimistuloksiin Suomessa vähemmän kuin useimmissa muissa maissa. Niin ikään köyhistä oloista nousseita huippusuorittajia on Suomessa ollut verrattain paljon. Tästä on pidettävä kiinni.

Millaista on suomalainen eriarvoisuus?

Suomalaista eriarvoisuutta ei ole helppo määritellä.

”Kun lukee sosiaalipoliitikkojen kirjoituksia kautta aikojen, saa käsityksen, että koko ajan on menty huonompaan suuntaan”, toteaa Kelan yhteiskuntasuhteiden johtaja Olli Kangas.

Monet tilastot antavat Suomesta huomattavasti valoisamman kuvan. Kangas arvioi, että valtaosalla suomalaisista menee tällä hetkellä suhteellisen hyvin, eikä viime vuosikymmenen aikana ole tapahtunut suuria muutoksia. Erot väestön ääripäiden välillä ovat saattaneet kuitenkin kärjistyä.

”Tämä voi olla rohkea yleistys, mutta voisi sanoa, että hyvinvoivan valtaosan ja pohjalle pudonneiden ihmisten välinen kuilu on kenties kasvanut”, Kangas sanoo.

Eriarvoisuuden purkamista vaikeuttaa se, että ihmiset joutuvat yhteiskunnan reunalle eri syistä. Yhdellä voi olla taustalla mielenterveysongelmia, toisella työttömyyttä, kolmannella avioero. He ovat ehkä väliinputoajia sosiaaliturvajärjestelmissä tai ovat ainoastaan toimeentuloturvan piirissä.

Kaikki eivät vastaa kyselyihin, joten heidän tilanteensa joudutaan päättämään muiden indikaattorien avulla – esimerkiksi tarkkailemalla leipäjonojen pituuksia.

”Veikko Lavi sanoo, että jokainen ihminen on laulun arvoinen. Jokaisella on omat syynsä ja historiansa”, Kangas sanoo.

Luoko pakolaisten sosiaaliturvan heikennys eriarvoisuutta Tanskassa? Lue verkkolehdestä: sosiaalivakuutus.fi

KUVA: ROOPE PERMANTO

Hoivakuormasta uutispommi

Tanja Kurosen väitöskirja kansalaispalkatusta hoivatyöstä nousi otsikoihin heti ilmestyttyään viime vuoden lopulla.

Mitä esittämäsi kansalaispalkka tarkoittaisi perustuloon verrattuna?

Tarkoitan kansalaispalkalla vastikkeellista palkkaa tehdystä työstä. Perustulo voi olla myös vastikkeetonta. Tein itse väitöskirjaa kootessani vapaaehtoistyötä vanhusten luona. Sain siitä pienen korvauksen, mutta se ei tuonut minulle minkäänlaista työmarkkina-asemaa. Kansalaispalkka kartuttaisi työeläkettä ja toisi oikeuden työmarkkinatukeen.

Mitkä olivat merkittävimmät havaintosi vanhusten hoivatyöstä?

Se on välttämätöntä työtä, jota jonkun pitää tehdä. Yhteiskunta on sitoutunut siihen myös vanhuspalvelulaissa. Hoivatyö on siis työtä, jonka täytyy tulla tehdyksi mutta jonka tekemisestä kukaan ei vastaa. Hyvin usein hoivatyön tekijänä on nainen, joka ei saa työstään palkkaa.

Mitä pitäisi nyt tehdä, että hoivapommi saataisiin purettua?

Aloittaisin heti kokeilun hoivatyöstä, josta saa korvauksen kansalaispalkkana. Asia kiinnostaa nyt niin monia, että pian asioista varmasti keskustellaan yhden pöydän ääressä. [📌](#)

Johanna Hytönen

Kolme teesiä naisista ja päätöksenteosta

Sosiaalinen oikeudenmukaisuus säilyy Suomessa vain, jos pidämme huolta siitä, että syntyy yrittäjyyttä ja työtä.

Uuden eduskunnan kausi alkoi vauhdikkaasti, ja julkinen keskustelu pyöri maahanmuuton ja niin sanottujen pakkolakien ympärillä. Toivon todella, että työmarkkinaosapuolet pääsevät nyt sopuun, jotta hallituksen kilpailukyypakettia ei tarvitse lähteä toteuttamaan.

Pidän ilahduttavana sitä, että ainakin ylityökorvausten leikkaukset saatiin vältettyä. Ne olisivat kohdistuneet liikaa hoiva-alalle ja monille muille naisvaltaisille aloille.

Moni yhteiskunnallinen päätös voi vaikuttaa eri tavoin miehiin kuin naisiin. Esimerkiksi subjektiivisen päivähoito-oikeuden rajaus ja vuorotteluvapaan ehtojen tiukennus heijastuvat enemmän naisiin. Naiset kantavat edelleen lastenhoidon päävastuun ja käyttävät miehiä enemmän vuorotteluvapaata.

Lainsäätäjä on velvollinen ottamaan lakien valmistelussa huomioon päätösten vaikutukset tasa-arvoon. Käytännössä se voi olla kuitenkin vaikeaa, sillä monesti vasta aika näyttää, millaisia vaikutuksia päätöksellä on ollut. Voimassa olevaa sääntelyä pitää tarkkailla ja korjata, jos huomataan, että jokin päätös saattaa miehet ja naiset eriarvoiseen asemaan.

Naisen kuukausieläke on keskimäärin 300–400 euroa pienempi kuin miehen. Havahduin viime syksynä eläkelainsäädännön uudistuksen yhteydessä naisten eläkkeiden pienuuteen. Syitä siihen on monia.

Naiset tienaa keskimäärin miehiä vähemmän, ja naisten työurat ovat yleensä lastenhoidon takia lyhempiä. Tutkimusten mukaan naisilla on myös miehiä enemmän epätyypillisiä työsuhteita, mikä niin ikään pienentää eläkekertymää. Työskentelin itsekin aikoinani määräaikaisena, ennen kuin sain ensimmäisen vakituisen viran – vasta 45-vuotiaana.

Ehkä naisten eläkkeissä pitäisi olla jokin kerroin, jolla eläkkeiden pienuutta voisi kompensoida? Vastaväitteenä voi tietenkin esittää, että naiset elävät keskimäärin miehiä pidempään ja saavat elinaikanaan kokonaisuutena enemmän eläkettä. Se ei kuitenkaan lohduta tilanteessa, jossa ihmisen pitää pärjätä eläkkeellään joka kuukausi.

Lähtökohtaisesti mitään etuuksia ei pidä jakaa joko miehille tai naisille. Tarve ratkaisee, ei sukupuoli.

Tilanteet kuitenkin vaihtelevat, ja siksi perheiden pitää saada itse valita, miten esimerkiksi perhevapaat niissä jaetaan. Pakottamalla miehiä ei saada jäämään kotiin hoitamaan lapsia. Eduskunnan naisverkostossa olemme käyneet keskustelua aiheesta ja päätyneet siihen, että vapaaehtoisuus toimii pakkoa paremmin.

Leena Meri
kansanedustaja, Kelan valtuutettu

Lasse Laatusen ajaa kuvassa kotitalonsa Ala-Löytösen pihassa joskus 1950-luvulla.

Maalaistalon pojasta tuli sosiaalipoliitikko

Kasvoin itähämäläisen maalaistalon poikana ja seitsenpäisen sisarusparven nuorimpana. Lapsuudesta ovat mieleeni jääneet sodanjälkeinen jälleenrakennus ja kyläläisten talkoohenki. Talojen koot tai puoluekannat eivät vaikuttaneet kylän henkeen eivätkä kyläläisten haluun auttaa toisiaan.

Sosiaalipoliitikko minusta tuli, kun Suomen Työnantajain Keskusliiton toimitusjohtaja **Pentti Somerto** esitti minulle nimitystä liiton laki- ja sosiaaliasioiden johtajaksi. Olin ennen kaikkea juristi ja neuvottelija, mutta kaiken oppii ja kaikki alkaa tehdessä kiinnostaa.

Aina välillä tulee mieleeni, millaista olisi ollut ura konkurssiasianajajana. Heillä menee hyvin, kun muilla menee huonosti. Elämässä päätökset on kuitenkin tehtävä ajallaan ja painettava kaulukset pystyssä eteenpäin. Turha haikailla ohitettuja tilanteita. [T](#)

Lasse Laatusen, 65

EK:n eläkkeellä oleva työmarkkinajohtaja

LASSE LAATUNEN JA SOSIAALITURVA

Synnyin sodanjälkeiseen Suomeen marraskuussa **1950**.

Kesällä **1972** olin 22-vuotiaana kesävalle-
mannina Heinolassa ja valtani huipulla. Suomen Työnantajien Yleisen Ryhmän asia-
mieheksi **1973**.

STK:n laki- ja sosiaaliasioiden johtajaksi kesällä **1984**. Ehdin olla Kelan ja Eläketurvakeskuksen hallituksissa 30 vuotta.

Eläkkeelle Elinkeinoelämän keskusliitosta **2014**: metsätöitä Heinolassa ja kalastusta Enontekiöllä.

1940-luku: invalidihuoltolaki, sotilasvammalaki ja lapsilisä

1960-luku: sairausvakuutuslaki ja äitiyspäiväraha

1970-luku: asumistuki lapsiperheille ja kunnallinen päivähoido

1980-luku: sosiaalihuoltolaki, lastensuojelulaki, kotihoidon tuki, vammaispalvelulaki

1990-luku: laki sote-suunnittelusta, sosiaalipolitiikka hallitusohjelmaan

2000-luku: aktiivisen sosiaalipolitiikan aika

”Toimeentulotuen
perusosan siirto
Kelaan vapauttaa
kuntien sosiaali-
työntekijöiden
aikaa varsinaiseen
sosiaalityöhön.”

- Heli Kauhanen, hankepäälikkö

Tilaa Toimeentulotuki 2017 -uutiskirje
osoitteesta kela.fi/uutiskirjeet

Kela|Fpa[®]

www.sosiaalivakuutus.fi | Julkaisija Kansaneläkelaitos, PL 450, 00101 Helsinki | Puhelinvaihe 020 634 11 | Sähköposti sosiaalivakuutus@kela.fi | www.kela.fi | www.kela.fi/viestinta | UUSI ORGANISAATIO www.kela.fi/organisaatio | Kaikki Kelan yhteystiedot www.kela.fi/yhteystiedot | Alla kontaktuppgifter till Fpa www.fpa.fi/kontaktaoss | Puhelinpalvelu asiakkaille - kaikki palvelunumerot: www.kela.fi/palvelunumerot